

Opleidingshandleiding Grip op Agressie (GoA)

BEHANDELPROGRAMMA VOOR MENSEN
MET EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING
EN ERNSTIG AGRESSIEF (DELICT)GEDRAG

trajectum

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

© Juli 2013 Trajectum en Van Montfoort.

Grip op Agressie, het behandelprogramma voor mensen met een lichte verstandelijke beperking en ernstig agressief (delict)gedrag, is ontwikkeld en geïmplementeerd in Trajectum. Het programma is, in opdracht van Trajectum, beschreven door Van Montfoort in nauwe samenwerking met het Kenniscentrum van Trajectum. Trajectum is een instelling voor behandeling en begeleiding van sterk gedragsgestoorde mensen met een lichte verstandelijke beperking en onbegrepen en risicovol gedrag. Voor het beschrijven van de interventies is een subsidie verleend door het programma Kwaliteit Forensische Zorg (KFZ).

Drs. H. Niehoff (Trajectum)

Drs. N. Jongepier (Van Montfoort)

Dr. E. Rutten (Van Montfoort)

Stichting Trajectum

Centraal Kantoor

Hanzeallee 2

8017 KZ Zwolle

Tel.: 0561-422374

hniehoff@trajectum.info

www.trajectum.info

Van Montfoort

Houttuinlaan 4

3447 GM Woerden

Tel.: 0348 48 12 00

info@vanmontfoort.nl

www.vanmontfoort.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
2	Opleidingsprogramma trainers.....	7
3	Opleidingsdagdelen.....	9
	Dagdeel 1.....	11
	Dagdeel 2.....	19
	Dagdeel 3.....	27
	Dagdeel 4.....	31
	Dagdeel 5.....	37
	Dagdeel 6.....	43
	Dagdeel 7.....	49
	Dagdeel 8.....	53

Bijlagen

1.	Overzicht modules.....	55
2.	Intakegesprek per module GoA.....	57
3.	Spelregels.....	60
4.	Toelichting motiverende gespreksvoering en daarop gerichte technieken en competenties.....	62
5.	Borgingstechnieken.....	64
6.	Responsiviteit.....	66
7.	Individuele deelnemersvolgkaart GoA.....	68
8.	Spanningspiramide.....	71
9.	Signaleringsplan.....	73
10.	Spanningsthermometer.....	75
11.	De 5 G's.....	77
12.	De 5 G's / Herkennen van gedachten.....	79
13.	(Cognitieve) Groepstherapie en groepsdynamiek bij LVG.....	81
14.	Eerste Hulp Kaart (EHK).....	83
15.	Leerstijlenvragenlijst Kolb.....	85
16.	In 6 stappen naar de gewenste oplossing'.....	91
17.	Roos van Leary.....	93
18.	Powerpoint dia's GoA opleiding dagdeel 1 t/m 8.....	95

1 Inleiding

In deze Opleidingshandleiding staat de basisopleiding voor trainers van Grip op Agressie (GoA) centraal. In Hoofdstuk twee wordt een overzicht gegeven van het opleidingsprogramma voor trainers. De uitwerking van de opleidingsdagdelen wordt gegeven in Hoofdstuk 3. Bij elk dagdeel maakt de opleider gebruik van powerpoint dia's, hiervan is een afdruk opgenomen in Bijlage 18 van deze handleiding. Aan de opleiders worden deze dia's digitaal (PowerPoint) beschikbaar gesteld. Voor de training van overige medewerkers verwijzen we naar de Managementhandleiding.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

2 Opleidingsprogramma trainers

Competenties van de trainers

Deelnemers aan de opleiding voor trainers GoA dienen te voldoen aan enkele selectiecriteria. Voor deze criteria en voor de selectieprocedure verwijzen we naar Hoofdstuk 1 van de Managementhandleiding.

Door te werken met selectiecriteria voor de trainers i.o. wordt ervoor gewaakt dat de trainers bij aanvang van de opleiding over de juiste competenties beschikken. Een trainer i.o. is in opleiding totdat hij een licentie heeft ontvangen. De licentie is vervolgens onder voorwaarden 2 jaar geldig. Om de competenties van de trainers (i.o.) te bewaken en verder te vergroten wordt voorzien in:

- De basisopleiding trainers GoA
- Intervisie, supervisie, coaching en nascholing
- Trainerslicenties
- Nascholing

In deze handleiding staat de basisopleiding centraal.

Basisopleiding trainers

De trainersopleiding voor GoA bestaat uit acht dagdelen van 180 minuten die worden gegeven door twee opleiders, die expert zijn op het gebied van GoA. Zij hebben veel kennis en ervaring met het geven van de training en ze zijn samen met de programmaleider verantwoordelijk voor het borgen van GoA binnen de instelling.

De opleiding richt zich op het opdoen van de nodige kennis, inzicht en vaardigheden om als trainer van GoA te kunnen functioneren in het behandelprogramma.

Een opleidingsdagdeel start meestal met een theoriedeel dat is gericht op agressie, een deel dat is gericht op uitleg bij en training van programma-onderdelen en een deel dat sterk is gericht op de praktijk van oefenen en ervaren. In Tabel 1 wordt een globaal overzicht gegeven van de inhoud van het opleidingsprogramma voor trainers.

Kwaliteitsbewaking: intervisie, supervisie, coaching en nascholing

De kwaliteitsbewaking vindt zijn basis in de beschrijving van de programmahandleiding en het naleven van de programma-integriteit door de trainers. De kwaliteit van de trainers wordt bewaakt door supervisiebijeenkomsten met de opleiders. Daarnaast komen de trainers minimaal vijf keer per jaar bijeen voor intervisie en nascholing. In de Managementhandleiding is hierover overige informatie opgenomen.

Tabel 1. Overzicht opleidingsprogramma

Dag-deel	Theorie	Programma-onderdeel	Randvoorwaarden en organisatie	Oefenen
1	Agressie Behandelprogramma GoA		Spelregels	Intakegesprek
2	Biopsychosociaal model Statische en dynamische risicofactoren bij de doelgroep Modules en moduledoelen GoA		Motiveren van deelnemers	Ontspanningstechnieken
3	Sociaal Informatieverwerkings- model (SIV) 5 G's	5 G's	Responsiviteit Registratie en communicatie	5 G's
4	Emotionele processen	5 G's Spanningspiramide Spanningsthermo- meter Signaleringsplan	Motiverende gespreksvoering	Spanningsthermometer Spanningspiramide Signaleringsplan Motiverende gespreksvoering
5	Cognitieve processen	5 G's Eerste Hulp Kaart	Trainerkwaliteiten algemeen	Eerste Hulp Kaart
6	Gedrag	In 6 stappen naar de gewenste oplossing	Trainerkwaliteiten algemeen	In 6 stappen naar de gewenste oplossing
7	Zelfmanagement	Delictscenario	Trainerkwaliteiten algemeen Beoordeling en evaluatie	Feedback geven Omgaan met weerstand
8		Alle onderdelen	Vervolg opleidings- en ondersteuningsprogramma	Oefenen rollenspelen en vaardigheden

3 Opleidingsdagdelen

*In dit hoofdstuk wordt een uitwerking gegeven van het opleidingsprogramma.
De bijbehorende dia's zijn per dagdeel opgenomen als Bijlage 18.*

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Dagdeel 1

Doelen

- Trainer i.o. neemt kennis van verschillende definities en vormen van agressie en kent de definitie voor agressie die binnen GoA wordt gehanteerd.
- Trainer i.o. heeft inzicht in de inhoud, de opbouw en de wijze van uitvoering van het behandelprogramma GoA en beseft dat programma-integriteit van groot belang is.
- Trainer i.o. kan gedragstherapeutische interventies binnen GoA uitvoeren.

Inhoud programma dagdeel 1	Duur (minuten)	Tijdsduur van – tot (minuten)
1. Welkom, voorstellen opleiders GoA	5	0-5
2. Voorstellen trainers i.o.	20	5-25
3. Toelichting opleiding en programma dagdeel 1	10	25-35
4. Agressie: definitie en verschillende vormen van agressie	30	35-65
Pauze	20	65-85
5. Behandelprogramma GoA	25	85-110
6. Oefening intakegesprek cliënt	40	110-150
7. Spelregels GoA	15	150-165
8. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken	15	165-180

Benodigde materialen en voorbereiding

- Alle handleidingen van GoA
- DVD en audio-cd (*installeren voor aanvang*)
- Powerpoint-presentatie dagdeel 1 (*installeren voor aanvang*)
- Pen en papier
- Flap-overs en stiften: *schrijf de volgende vragen vast op een flap-over:*
 - o Wat bedoelen we met: 'uiterlijk waarneembaar gedrag'?
 - o Wat bedoelen we met: 'strijd met heersende normen'?
 - o Wat bedoelen we met: 'intentioneel' en 'niet intentioneel'?

Toelichting op programma

1. Welkom

Dia 1

Heet de trainers i.o. van harte welkom. Vertel dat alle aanwezigen ervoor gekozen hebben om trainer te worden voor het behandelprogramma Grip op Agressie. Hiervan is dit het eerste dagdeel van in totaal acht dagdelen.

Stel jezelf en de medeopleider voor.

Licht de praktische zaken toe, zoals: koffie, roken, hoe laat de pauze is en vraag of er nog vragen zijn over praktische zaken.

Laat de presentielijst rond gaan.

2. Voorstellen trainers i.o.

Vraag de trainers i.o. per tweetal elkaar te bevragen:

- Wie ben je?
- Waarom wil je trainer worden van GoA?
- Welke ervaring heb je inmiddels met de doelgroep (LVB, agressieproblematiek)?

Vraag de trainers i.o. om de beurt degene die hij/zij bevroegd heeft voor te stellen aan de groep.

3. Toelichting opleidingsoverzicht

Dia 2 en 3

Vertel dat het behandelprogramma GoA bestaat uit een samenhangend pakket van modules waarmee zo effectief mogelijk zal worden gewerkt. Dat wordt straks nader toegelicht.

Vertel dat het opleidingsprogramma voor trainers een belangrijk onderdeel is, dat we vandaag starten met deze eerste bijeenkomst. Het opleidingsprogramma is bedoeld om de trainers i.o. goed toe te rusten voor het uitvoeren van het programma. Dat is van groot belang voor de programma-integriteit: het uitvoeren van een interventie zoals deze bedoeld en beschreven is. Programma-integriteit is een belangrijke voorwaarde voor effectiviteit.

Licht het opleidingsprogramma toe aan de hand van de overzichtsdia's.

Dia 4 (Programma dagdeel 1)

Licht het programma van dagdeel 1 toe.

4. Agressie: definitie en verschillende vormen

Bespreek interactief het thema agressie aan de hand van de dia's.

Dia 5

Licht toe: agressie kan een grote impact hebben op personen. Bijna iedereen krijgt wel eens met een vorm van agressie te maken. Een LVB en bijkomende problematiek leiden relatief vaak tot gedragsproblemen. Agressief gedrag komt veelvuldig voor binnen deze groep en kan samengaan met delictgedrag. Voor de groep mensen met een LVB en ernstig agressief (delict)gedrag is Grip op Agressie (GoA) ontwikkeld, een behandelprogramma dat is gericht op het verminderen van ernstig agressief (delict)gedrag.

Dia 6

Licht enkele begrippen toe die met agressie samenhangen.

Dia 7

Bespreek: wat verstaan we onder agressief gedrag? Schrijf de antwoorden op flap-over.

Vul eventueel aan en verdeel de verschillende vormen van agressie onder in de categorieën Agressie gericht op:

A. Andere personen

Zie ook het instrument MOAS+ (Beoordelings- en evaluatiehandleiding Bijlage 11), een scorelijst die ingevuld moet worden voor agressief gedrag in elke vorm: verbaal en fysiek, en in mate van hevigheid)

- licht fysiek agressief gedrag
- ernstig fysiek agressief gedrag
- ernstig verbaal dreigend gedrag
- poging tot doding/moord
- doding/moord
- dood door schuld
- letsel door roekeloos rijden

B. Dieren

C. Voorwerpen

- vandalisme/vernieling van goederen

D. Dreiging met geweld

- roofoverval
- ontvoering/gijzeling

(noem ook agressie 'gericht op de eigen persoon' en 'brandstichting', maar vertel dat GoA zich niet op deze vormen van agressie richt).

Opdracht groepen

Dia 8

Maak groepen van drie personen, geef elke groep flap-overs, stiften en plakband. Geef de groepen de **opdracht** om een eigen definitie van agressie te formuleren. Laat de werkgroepen de flap-overs opplakken en hun eigen definitie presenteren. Vat samen en concludeer dat het erg complex is om de term agressie te definiëren.

Dia 9

Leg uit dat voor de definitie de volgende elementen van belang zijn:

1. Gedrag
2. Motivatie
3. Theoretische constructen

Dia 10

Laat enkele voorbeelden zien van definities van agressie.

Geef hierbij aan:

- Binnen de wetenschap zijn er onduidelijkheden m.b.t. het formuleren van een uniforme definitie van agressie.
- Definitie van Perry, Perry & Boldizar (1990): agressie is gedrag dat erop is gericht letsel toe te brengen aan een ander.
- Maar.. dat niet in alle gevallen waarin sprake is van geweld en/of het toebrengen van letsel gesproken kan worden van agressie.
- Van bewuste intentie hoeft niet altijd sprake te zijn, wil er van agressie gesproken worden. Denk bijvoorbeeld aan de agressie van psychiatrische patiënten.

Dia 11

Geef de definitie die binnen GoA wordt gehanteerd.

Vraag de trainers i.o. naar eigen ervaringen en laat hen reflecteren op de vraag of deze definitie overeenkomt met hun ervaringen met hun cliënten. Stuur op algemene acceptatie van deze definitie als uitgangspunt voor het werken met GoA.

Opdracht groep

Deel de groep op in werkgroepen van 4 personen.

Geef elke groep flap-overs mee, met daarop de vragen:

- Wat bedoelen we met: 'Uiterlijk waarneembaar gedrag'.....
- Wat bedoelen we met: 'Strijd met heersende normen'....
- Wat bedoelen we met: 'Intentioneel' en 'Niet intentioneel'.....

Geef de **opdracht** om bij elke vraag voorbeelden te noemen van deelnemersgedrag. Bespreek de uitkomsten plenair.

Pauze

Dia 12

5. Toelichting op behandelprogramma GoA

Dia 13 (Handleidingen GoA)

N.B. De trainers i.o. hebben voor de start van de opleiding de Theoriehandleiding, de Programmahandleiding en de Beoordelings- en evaluatiehandleiding ontvangen.

Laat de complete handleidingenset zien (en de dvd + audio-cd):

- Theoriehandleiding
- Opleidingshandleiding
- Programmahandleiding (incl. tekst deelnemersboeken)
- Beoordelings- en evaluatiehandleiding
- Managementhandleiding
- Samenvatting met leeswijzer

Leg uit dat met de beschrijvingen in de handleidingen is gewerkt vanuit de criteria die de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie hanteert. Licht de achtergrond en de doelstelling van het erkenningstraject toe.

De handleidingen vormen een samenhangend geheel, bedoeld om de kwaliteit en effectiviteit van het programma te bevorderen en te bewaken.

Licht toe welke handleidingen voor de trainers i.o. van belang zijn en welke informatie ze erin kunnen vinden.

Dia 14

Geef een toelichting op de opbouw van GoA en de samenhang met het sociotherapeutisch milieu en de parallel te volgen training sociale vaardigheden. Verwijs hierbij naar §4.2 en §4.3 van de Theoriehandleiding, incl. Figuur 2.

Licht toe op welke doelgroep GoA zich richt en noem de selectiecriteria. Verwijs hierbij naar Theoriehandleiding §4.1.

Dia 15

Benoem de zes programmadoelen van GoA

Dia 16 Modules van GoA

Licht de inhoud van het behandelprogramma GoA toe aan de hand van onderstaande beschrijving. Verwijs ook naar Bijlage 9 uit de Beoordelings- en evaluatiehandleiding.

GoA tracht de genoemde tekorten op te heffen door specifieke vaardigheden en inzicht bij de cliënt te vergroten. Dit doet zij met behulp van zeven met elkaar samenhangende modules en het parallelle aanbod van een training sociale vaardigheden (zie Bijlage 1 voor toelichting).

In de eerste drie modules (*Herkennen van gevoelens 1 en 2* en *Herkennen van gedachten*) leert de cliënt zijn eigen signalen van spanning te herkennen en manieren om hiermee om te gaan. De cliënt leert wat gedachten zijn en op welke manier hij met zijn gedachten zijn gedrag kan beïnvloeden. De cliënt wordt geleerd verbindingen te leggen tussen gevoelens, gedachten en gedrag.

Binnen module 4 en 6 (*Omgaan met boosheid en agressie 1 en 2*) leert de cliënt vervolgens wat onder boosheid en agressie wordt verstaan en hoe hij dit bij zichzelf kan herkennen. In deze modules worden de vaardigheden uit de voorgaande modules steeds verder uitgebreid. Er wordt gebruik gemaakt van het deelnemersboek met werkbladen, een dvd, een Spanningsthermometer en Spanningspiramide, de Eerste Hulp Kaart en een Signaleringsplan waarin de opbouw van spanning (arousal) geformuleerd is, met daaraan gekoppeld de acties van de cliënt zelf en de begeleiders om de spanning weer te doen afnemen.

In module 5 (*Delictscenario*) wordt het agressieve (delict) gedrag geanalyseerd. Hierbij wordt gezocht naar de schakels (Gebeurtenis, Gevoelens, Gedachten, Gedrag) in de totale keten die hebben geleid tot agressie/agressief gedrag. Ook wordt gezocht naar gebeurtenissen die agressie mogelijk oproepen.

De module *Terugvalpreventie* is de zevende en afsluitende module van GoA. Gebeurtenissen die spanning bij de cliënt hebben opgeleverd, worden door de cliënt ingebracht en geanalyseerd. Aan de hand van deze analyse wordt in deze module gewerkt aan het voorkomen van terugval in de toekomst.

6. Oefening intake en kennismakingsgesprek met cliënt

Dia 17

Leg de trainers i.o. uit wat bij de kennismaking met de cliënt aan de orde moet komen. Stel de vraag: wat wil je weten van de cliënt? Wat moet de cliënt weten?

Zorg ervoor dat de volgende punten aan bod komen:

- Motivatie
- Voorkennis
- Waar moeten we rekening mee houden bij jou?
- Afspraken
- Huiswerkopdrachten
- Ontspanningsoefeningen

Dia 18

Deel het formulier van het intakegesprek uit (zie Bijlage 2) en licht toe hoe hiermee wordt gewerkt.

Opdracht

Laat de trainers i.o. in drietallen oefenen door middel van een rollenspel, geef de volgende instructies:

- Voer het gesprek bij voorkeur met z'n tweeën: trainer en co-trainer
- Eén trainer i.o. is gespreksleider, de andere trainer i.o. notuleert
- Voer het gesprek op een motiverende manier
- Voer na de intake een nabespreking waarin aan de orde komt in welke groep betrokkene geplaatst kan worden
- Oefen per groep twee gesprekken

Loop bij de groepjes langs en geef feedback. Evalueer plenair de rollenspellen.

7. Spelregels GoA

Dia 19 (Spelregels voor de training)

Loop de spelregels langs die gelden voor de deelnemers en geef aan:

- Probeer zelf een manier te vinden om te komen tot een prettige en motiverende trainingsgroep. Pas op voor zwart-wit denken en te strak hanteren van de regels.
- Tip: bij het voorzien van problemen met een cliënt, de cliënt na de les ondersteunen, herinneren en bespreekbaar maken van het probleem.
- Haalt een cliënt een les in of doet hij, na gewezen te zijn op het niet nakomen van een afspraak zijn uiterste best tijdens de les, dan kan de gele kaart worden ingetrokken (vaak in een onderhoudend gesprek).

8. Afsluiting

Dia 20

Rond af met een korte samenvatting van het geleerde.

Bespreek: wat hebben jullie vandaag geleerd, wat is aan de orde geweest?

Vat de antwoorden samen aan de hand van de doelen van dit opleidingsdagdeel.

Houd een korte evaluatie aan de hand van de vraag: hoe vonden jullie de bijeenkomst?

Geef iedereen afzonderlijk de tijd om deze vraag te beantwoorden.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Dagdeel 2

Doelen

- Trainer i.o. is bekend met de aangeleverde algemene theoretische kennis over het verklaringsmodel van agressie bij de doelgroep.
- Trainer i.o. is bekend met en heeft inzicht in de statische en dynamische risicofactoren bij de doelgroep.
- Trainer i.o. is bekend met modules en moduledoelen van behandelprogramma GoA.
- Trainer i.o. beheerst de principes van het motiveren van deelnemers.
- Trainer i.o. kan de gedragstherapeutische interventies van het behandelprogramma GoA uitvoeren.

Inhoud programma dagdeel 2	Duur (minuten)	Tijdsduur van – tot (minuten)
1. Welkom en start - Terugblik op vorige bijeenkomst - Toelichting programma dagdeel 2	15	0-15
2. Theoretische achtergronden van agressie - Biopsychosociaal model	30	15-45
3. Risicofactoren bij de doelgroep	20	45-65
Pauze	30	65-95
4. Statische en dynamische risicofactoren	20	95-115
5. Modules en moduledoelen GoA	15	115-130
6. Motiveren van deelnemers	20	130-150
7. Oefening ontspanningstechnieken	20	150-170
8. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken	10	170-180

Benodigde materialen en voorbereiding

- Alle handleidingen van GoA
- Powerpoint-presentatie dagdeel 2 (*installeren voor aanvang*)
- Pen en papier
- Flap-overs en stiften (*schrijf de groepsopdracht -onderdeel 3- op enkele flap-overs*)
- DVD en audio-cd (*installeren voor aanvang*)

Toelichting op programma

1. Welkom en start

Dia 1

Heet de trainers i.o. van harte welkom. Vat kort samen wat er in de vorige bijeenkomst aan de orde is geweest. Vraag of er vragen of opmerkingen zijn naar aanleiding van vorige bijeenkomst.

Dia 2

Licht het programma van deze bijeenkomst toe.

2. Theoretische achtergronden van agressie

Dia 3

Geef aan dat er zowel positieve als negatieve kanten aan boosheid en agressie zitten. Niet alle vormen van agressie zijn slecht.

Opdracht

Vraag de trainers i.o. of zij positieve kanten van agressie kunnen noemen en schrijf de antwoorden op een flap-over.

Vraag vervolgens welke negatieve kanten van agressie ze kunnen noemen en schrijf de antwoorden op een flap-over.

Dia 4

Vat het voorgaande samen en zorg dat daarbij de volgende punten aan de orde komen:

Positief:

- Agressie is regulerend voor de persoon, de emotie boosheid geeft energie, het lucht op, is krachtig

Negatief:

- Agressie is destructief, woede sleept mee, beschadigt mensen

Dia 5

In de loop van de geschiedenis is agressie niet altijd geïnterpreteerd als probleemgedrag. Elias (1992) stelt dat agressief gedrag samenhangt met de mate van civilisatie van een maatschappij. In een geciviliseerde maatschappij heeft de mens zijn affectuïshouding onder controle en wordt agressief gedrag gezien als teken van onaangepastheid en onbeschaafdheid.

Agressie wordt in de huidige samenleving als een probleem gezien wanneer de agressieve uiting niet in verhouding staat tot de aanleiding en er sprake is van psychische, fysieke en materiële schade.

Factoren die het ontstaan van agressie verklaren

Vraag de trainers i.o. welke verklaringen zij kennen voor het ontstaan van agressie. Vat samen en noem enkele gangbare benaderingen.

Dia 6

Benaderingen die agressie verklaren

Agressie is een complex fenomeen, er zijn verschillende theorieën die agressief gedrag vanuit verschillende invalshoeken proberen te verklaren. Voorbeelden (kort bespreken):

- *Biologische benadering*

Ethologische theorie maakt een vergelijking tussen dierlijk en menselijk gedrag. Mens en dier bouwen continu agressieve energie op, van tijd tot tijd moet deze energie zich ontladen, Lorenz noemt dat agressief gedrag.

- *Socio-biologische benadering*

Agressie wordt gezien als product van de evolutie. Overlevingsstrategie. Zorgt voor nageslacht en grotere overlevingskansen. Het is een functionele gedraging van zowel dier als mens die tot uiteindelijk doel heeft om de soort veilig te stellen. In bepaalde (sub) culturen wordt agressief gedrag nog steeds gezien als adequate manier om een conflict op te lossen (Bus & Shackelford, 1997).

- *Psychologische benadering*

Bijv. de psychodynamische benadering: agressie wordt door Freud gezien als een basale levensdrift (onvermijdelijk). De psychodynamische benadering (waar Sigmund Freud grondlegger van was; denk ook aan de psychoanalyse) stelt dat elk menselijk handelen geïnspireerd wordt door twee verlangens: seks (Eros/levensdrift/libido) en agressie (Thanatos/doodsdrift). Het woord agressie heeft daarbij niet per se een negatieve betekenis. Het is slechts een drift die leidt tot een bepaald gedrag (Freud 1920). Ander, oud voorbeeld: de frustratie – agressiehypothese zgn. doelgerichte 'drive' om een frustrerende situatie op te heffen. Het ervaren van frustratie activeert de wens om agressief te reageren naar de bron van de frustratie, hetgeen agressief gedrag tot gevolg heeft (Dollard 1939, Miller 1941).

- *Sociale leertheorie (Bandura & Walters, 1970)*

Dit is de invloedrijkste theorie voor het verklaren van gedrag in het algemeen en van agressie. Agressief gedrag is niet fundamenteel anders dan ander gedrag (Tedeschi & Felson 1994). Gedrag komt voor een groot deel voort uit leerervaringen: door instrumenteel leren (straffen en belonen) of door modeling (leren door geobserveerd gedrag te imiteren). Sociaal leren is een krachtig mechanisme voor het verwerven en vertonen van agressief gedrag (Krahé, 2001). (Aanleg, nature- opvoeding, nurture- debat).

- *Omgevingsbenadering*

De omgeving van een persoon kan een belangrijke invloed hebben op het vertonen van agressief gedrag. Criminologen constateren dat er meer misdaden worden gepleegd wanneer de fysieke omgeving bepaalde kenmerken vertoont. Bijv.: warme gebieden kennen meer misdaden dan koude gebieden, zomers worden er meer misdaden gepleegd dan 's winters. Van lawaai, hoge temperaturen en veel mensen in een ruimte (drukte) wordt aangenomen dat zij de kans op agressief gedrag verhogen.

- *Ontwikkelingsbenadering*

De ontwikkeling van een individu vindt plaats op verschillende gebieden, waaraan biologische, psychologische en sociale factoren een bijdrage leveren. Onderzoekers veronderstellen een gefaseerd verloop van de ontwikkeling, iedere fase is gekoppeld aan een bepaalde leeftijd. Ieder leeftijdspecifiek gedrag en behoeften van het kind (Dôsen, 1990). Wanneer de ontwikkeling op verschillende gebieden niet parallel loopt, ontstaan discrepanties tussen vaardigheden op verschillende gebieden met als gevolg problemen – discrepantie tussen cognitieve en emotionele ontwikkeling. Bij licht verstandelijk beperkten (LVB) is deze discrepantie vaak aanwezig. Het sociaal emotioneel ontwikkelingsniveau blijft achter.

In de ontwikkeling van een kind is agressie een normaal verschijnsel. Rond het derde levensjaar bereikt het kind een piek in agressief gedrag. Het kind leert daarna om zich beter verbaal te uiten en ontwikkelt alternatieve gedragingen, waardoor de agressie normaal gesproken afneemt. Jongens zijn op alle leeftijden fysiek agressiever dan meisjes (Tremblay, 1989). Wanneer agressief gedrag niet afneemt, kan dit uitgroeien tot probleemgedrag.

Biopsychosociaal model

Dia 7 (Biopsychosociaal model)

Concludeer naar aanleiding van het voorgaande dat geen van de theorieën afzonderlijk een voldoende verklaring geeft.

Een generiek model dat de verschillende benaderingen bevat is het biopsychosociaal model. Licht het model toe (zie ook Theoriehandleiding §2.1).

3. Risicofactoren bij de doelgroep

Dia 8

Leid dit onderdeel in.

Een groot deel van de cliënten heeft problemen met de agressieregulatie. Dit komt relatief vaak voor bij de populatie LVB. Door problemen in de agressieregulatie worden zij vaak aangemeld bij behandelcentra.

Deel de groep op in werkgroepjes van 4 personen en geef de volgende **opdracht** (deel de flap-overs uit):

Neem allemaal een bepaalde cliënt in gedachten. Bedenk welke specifieke factoren van invloed kunnen zijn op het agressieve gedrag van deze cliënt.

Schrijf de antwoorden op een flap-over.

Kom na 15 minuten terug en hang de flap-over op.

Dia 9

Bespreek de factoren die door de werkgroepjes op de flap-overs geschreven zijn aan de hand van de dia. Licht de factoren toe, vraag voorbeelden of geef zelf voorbeelden:

- Stoornissen in de impulscontrole/te impulsief reageren.
- Verkeerd interpreteren van sociale aanwijzingen; snel op betrekkningsniveau reageren, zichzelf afgewezen voelen. Problemen met het herkennen van emoties.
- Tekort in variëteit aan vaardigheden. Beschikken over een beperkt aanbod van vaardigheden.
- Minder copingvaardigheden. Coping verwijst naar cognitieve en gedragsmatige strategieën die mensen gebruiken om met probleemsituaties om te gaan. Waarneming, interpretatie en reactie.
- Negatieve leerervaringen/eerdere ervaringen waarbij iets niet is gelukt.
- Snel beïnvloedbaar door omgeving.
- Aangeboren tekorten /hersensbeschadiging.
- Niet aangeboren hersenletsel.

Pauze

Dia 10

4. Statische en dynamische risicofactoren

Dia 11

Vat hetgeen deze bijeenkomst tot nu toe is besproken kort samen.

Leg uit dat je het tot nu toe gehad hebt over de verklaring van agressief gedrag, de risicofactoren voor het ontstaan van agressief gedrag, maar dat het er bij een programma zoals GoA natuurlijk om gaat wat je eraan kan veranderen. Daarvoor is van belang om een onderscheid te maken in factoren waaraan je nu eenmaal niets kunt doen en de factoren die wel veranderbaar zijn: statische en dynamische risicofactoren.

Vraag de groep welke van de genoemde factoren op dia 7 statisch en welke dynamisch zijn en formuleer conclusies.

Benadruk dat GoA inhaakt op de veranderbare, dynamische factoren.

Dia 12 (Dynamische risicofactoren)

Bespreek de dynamische risicofactoren zoals beschreven in de Theoriehandleiding §2.3 en leg uit dat hieraan de programmadoelen van GoA zijn gekoppeld.

Dia 13

Noem nogmaals de programmadoelen van GoA.

5. Modules en moduledoelen GoA

Dia 14 (Modules en moduledoelen)

Verwijs naar de modules en moduledoelen in Bijlage 9 van Beoordelings- en evaluatiehandleiding, licht kort toe en laat de verbinding zien met de dynamische risicofactoren.

6. Motiveren van deelnemers

Dia 15 (Motivatie)

Stel de vraag hoe de trainers i.o. denken over de rol van de motivatie van deelnemers aan GoA. Schrijf de reacties in steekwoorden op een flap-over.

Belicht het thema motivatie in interactie met de groep en benoem daarbij in elk geval de volgende punten (maak hierbij gebruik van Bijlage 4):

- Voor een programma als GoA is motivatie van de deelnemer van groot belang; de deelnemer moet bereid zijn om te veranderen.
- Motivatie is geen statisch gegeven, maar is voortdurend aan verandering onderhevig.
- In de theorie worden verschillende stadia van motivatie tot verandering onderscheiden (Miller & Rollnick, 2002), namelijk:
 - o Voorbeschouwing: de deelnemer wil of kan nog niet nadenken over de problemen. Er is nog veel weerstand.
 - o Overpeinzing: de deelnemer denkt wel na over de problemen en over zijn eigen gedrag. Hij durft nu ook een gesprek daarover met de hulpverlener aan.
 - o Besluitvorming: de deelnemer besluit zijn gedrag te veranderen. Hij zegt dat hij wil veranderen en mee wil werken aan de behandeling. Hij lijkt gemotiveerd en beïnvloedbaar. Hij kan zich echter nog calculerend opstellen (als ik nu doe alsof ik meewerk, ben ik hier des te eerder weg).
 - o Actieve verandering: de deelnemer werkt actief mee. Er is een van binnenuit gevoelde noodzaak tot verandering.
- Vraag de trainers i.o. wat volgens hen effectieve manieren zijn om de motivatie van deelnemers te vergroten.
- Schrijf de antwoorden op een flap-over en zet de belangrijkste factoren die de motivatie beïnvloeden op een rij:
 - o Aansluiten bij de deelnemers
 - o Rekening houden met hun beperkingen (responsiviteit)
 - o Trainersvaardigheden
 - o Aantrekkelijke materialen
 - o
- Vertel dat de thema's motivatie en responsiviteit in volgende bijeenkomsten terug zullen komen.

7. Ontspanningstechnieken

Introduceer dit onderdeel door te vertellen dat ontspanningsoefeningen vaardigheden zijn die worden geoefend in een paar modules van GoA.

Bij dit onderdeel doen de trainers i.o. zelf een ontspanningsoefening. Doel is om te ervaren wat dit met hen doet. Van de cliënten wordt ook verwacht dat ze hieraan deelnemen. Een aantal zal voor de eerste keer moeite hebben om de oefeningen uit te voeren en de volledige tijd stil te blijven liggen.

Opdracht

Dia 16

Kies een ontspanningsoefening uit de programmahandleiding en geef de volgende opdracht:

- Zoek een rustige, warme plek waar het niet tocht
- Zorg ervoor dat je niet gestoord kunt worden
- Ga gemakkelijk liggen of zitten
- Trek je schoenen uit.
- Zorg ervoor dat je kleding niet knelt

Zet de audio-cd aan.

Evalueer na afloop aan de hand van de vragen:

- Wat doet dit met je?
- Wat vind je moeilijk?

8. Afsluiting

Dia 17

Gebruik de borgingstechniek '60 seconden' (zie Bijlage 5)

Deelnemers worden verdeeld in duo's en vertellen elkaar binnen een minuut wat ze tot op dat moment in de training hebben geleerd. De opleider nodigt na afloop van deze opdracht een paar duo's uit om hun bevindingen te vertellen en geeft een korte samenvatting.

Houd een korte evaluatie aan de hand van de vraag: hoe vonden jullie de bijeenkomst? Geef iedereen afzonderlijk de tijd om te antwoorden op deze vraag.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Dagdeel 3

Doelen

- Trainer i.o. is bekend met de algemene theoretische kennis over het verklaringsmodel van agressie en behandelings- en begeleidingsmogelijkheden.
- Trainer i.o. is bekend met en heeft inzicht in het sociaal informatieverwerkingsmodel.
- Trainer i.o. is bekend met de 5 G's als hulpmiddel.
- Trainer i.o. is bekend met de hulpmiddelen die in GoA worden gebruikt en kan deze toepassen.
- Trainer i.o. kan gedragstherapeutische interventies van behandelprogramma GoA uitvoeren.
- Trainer i.o. is bekend met de aandachtspunten voor responsiviteit binnen GoA.

Inhoud programma dagdeel 3	Duur (minuten)	Tijdsduur van – tot (minuten)
1. Welkom en start - Terugblik op vorige bijeenkomst - Toelichting programma dagdeel 3	10	0-10
2. Toelichting op registratie en communicatie	20	10-30
3. Het sociaal informatieverwerkingsmodel (SIV)	20	30-50
Pauze	20	50-70
4. De 5 G's	25	70-95
5. Trainersvaardigheden - Oefening 5 G's	35	95-130
6. Aansluiten bij de doelgroep: responsiviteit	30	130-160
7. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken	20	160-180

Benodigde materialen en voorbereiding

- Alle handleidingen van GoA
- Powerpoint-presentatie dagdeel 3 (*installeren voor aanvang*)
- DVD (*installeren voor aanvang*)
- Pen en papier
- Werkbladen De 5G's
- Flap-overs en stiften

Toelichting op programma

1. Welkom en start

Dia 1

Heet de trainers i.o. van harte welkom. Vat kort samen wat er in de vorige bijeenkomst aan de orde is geweest. Vraag of er vragen of opmerkingen naar aanleiding van de vorige bijeenkomst zijn.

Dia 2

Licht het programma van deze bijeenkomst toe.

2. Toelichting op registratie en communicatie

Dia 3

Licht de volgende onderwerpen toe:

Rapportage en organisatie, hoe communiceer ik als trainer met de afdeling en de collega's die bij de behandeling van de cliënt betrokken zijn.

Laat de trainers i.o. er hun Beoordelings- en evaluatiehandleiding bij pakken en geef invulinstructies en overige uitleg bij functie en gebruik van:

Bijlage 1: Deelnemers- en presentielijst (zie ook Bijlage 7 opleidingshandleiding)

Bijlage 2: Individuele deelnemersvolgkaart GoA

Bijlage 4: Eindverslag module GoA

Toelichten en vragen beantwoorden.

3. Het sociaal informatieverwerkingsmodel (SIV)

Vat kort samen wat in de vorige bijeenkomst is verteld over de dynamische factoren bij ernstig agressief gedrag.

Dia 4 en dia 5 (Sociaal informatieverwerkingsmodel)

Introduceer het sociaal informatieverwerkingsmodel.

Licht de onderdelen en stappen toe (zie Theoriehandleiding §2.2.1). Vraag bij elke stap of iemand een voorbeeld kan geven. Geef anders zelf een voorbeeld.

Maak steeds de verbinding met de informatie die in dagdeel 2 is besproken, presenteer het als een samenhangend geheel.

Pauze

Dia 6

4. De 5 G's

Dia 7

Vertel dat het model van de 5G's een belangrijk onderdeel van het behandelprogramma GoA is. Vraag de trainers i.o. waar de 5 G's voor staan.

Schrijf de antwoorden op de flap-over. De volgorde is van wezenlijk belang.

Geef de volgende toelichting:

Bij een bepaalde gebeurtenis komen er, door bepaalde ervaringen uit het verleden, gedachten en herinneringen, deze worden bijgestaan bij de daarbij behorende gevoelens. Dit bij elkaar maakt dat je bepaald gedrag gaat vertonen en dat gedrag in stand wordt gehouden. Dit gedrag zal bepaalde gevolgen hebben.

Hoe kan je dat veranderen?

GoA is gebaseerd op het principe dat door de gedachten en gevoelens bij te sturen, het gedrag beïnvloed wordt en daardoor ook het gevolg anders zal zijn.

5. Oefening 5 G's

Dia 7 (De 5 G's)

Observatie film Kroeg 2

Dia 8

Geef de trainers i.o. de **opdracht** het werkblad De 5G's (uitdelen!) in te vullen. Het is de bedoeling dat ze dat in de ik-vorm doen: alsof het henzelf overkomen is.

Laat het voorbeeld zien en licht toe.

Gebeurtenis: Ik krijg geen peuk van Piet.
 Gedachte: Hij moet mij altijd hebben.
 Gevoel: Boos en geïrriteerd naar Piet toe.
 Gedrag: Ik ging schelden.
 Gevolg: Ik ben kwaad naar mijn kamer gegaan. Ik heb die avond dan maar geen sigaret gehad en trammelant met de groepsleiding.

Besprek plenair wat de trainers i.o. ingevuld hebben. Stel daarbij de volgende vragen:

- Wat is er echt gebeurd?
- Wat zou er gebeurd zijn als ik anders gehandeld had?

De oefening is er op gericht dat assertieve en sociale vaardigheden worden gekozen als reactie, in plaats van een reactie die van agressieve aard is. Door deze alternatieve reactie is de kans dat je je doel bereikt groter, dan wanneer je agressief reageert.

Leg uit hoe in het behandelprogramma GoA met de 5 G's gewerkt wordt om de deelnemers inzicht te geven in de samenhang tussen Gebeurtenis, Gedachten, Gevoelens, Gedrag en Gevolgen.

6. Responsiviteit

Refereer aan het besprokene uit de vorige bijeenkomst over het motiveren van deelnemers en vertel dat je in deze bijeenkomst nader ingaat op de factor 'aansluiten bij de doelgroep' ofwel responsiviteit.

Vraag de trainers i.o. met welke kenmerken en tekorten bij de doelgroep rekening gehouden moet worden bij het behandelprogramma. Schrijf deze op de flap-over.

Dia 9 Responsiviteit

Bespreek punt voor punt de aandachtspunten voor de doelgroep (zie Bijlage 6). Vraag bij elk punt of iemand een voorbeeld kan noemen. Vul aan met voorbeelden.

Bespreek ook Bijlage 13, over (Cognitieve) Groepstherapie en groepsdynamiek bij LVB

7. Afsluiting

Dia 10

Gebruik de borgingstechniek 'De grote afwezige' (zie Bijlage 5) om de trainers i.o. te laten stilstaan bij hun leerervaringen.

Deelnemers worden in groepjes van twee of drie verdeeld. Leg uit dat een van hen het afgelopen (dag)deel van de training heeft gemist. Verzoek aan de ander(en) om deze collega-deelnemer in het duo/trio even kort bij te praten. De 'grote afwezige' mag na afloop aangeven of de gegeven samenvatting correct en volledig was.

Evalueer aan de hand van de vragen

- Hoe vonden jullie de bijeenkomst?
- Wat was voor jou extra leerzaam?
- Wat neem je persoonlijk mee aan ervaring van deze bijeenkomst?

Geef iedereen afzonderlijk de tijd om te antwoorden op deze vraag.

Dagdeel 4

Doelen

- Trainer i.o. is bekend met de algemene theoretische kennis over het verklaringsmodel van agressie en behandeling- en begeleidingsmogelijkheden.
- Trainer i.o. kent en heeft inzicht in de emotionele processen die een rol spelen bij agressie.
- Trainer i.o. is op de hoogte van de hulpmiddelen die in GoA worden gebruikt en kan deze toepassen.
- Trainer i.o. is in staat om gedragstherapeutische interventies van het behandelprogramma uit te voeren.
- Trainer i.o. bezit de vaardigheden om de deelnemer te motiveren tot deelname aan het programma.

Inhoud programma dagdeel 4	Duur (minuten)	Tijdsduur van – tot (minuten)
1. Welkom - Terugblik op vorige bijeenkomst - Toelichting programma dagdeel 4	10	0-10
2. Emotionele processen	35	10-45
3. Interventies GoA - Spanningspiramide - Signaleringsplan - Spanningsthermometer	50	45-95
Pauze	20	95-115
4. Oefening motiveren van deelnemers	50	115-165
5. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken	15	165-180

Benodigde materialen en voorbereiding

- Alle handleidingen van GoA
- Powerpoint-presentatie dagdeel 4 (*installeren voor aanvang*)
- Pen en papier
- Flap-overs en stiften
- Dvd en audio-cd (*installeren voor aanvang*)

Toelichting op programma

1. Welkom en start

Dia 1

Heet de trainers i.o. van harte welkom. Vat kort samen wat er in de vorige bijeenkomst aan de orde is geweest. Vraag of er vragen of opmerkingen naar aanleiding van de vorige bijeenkomst zijn.

Dia 2

Licht het programma van deze bijeenkomst toe.

2. Emotionele processen

Dia 3 (sociaal informatieverwerkingsmodel)

Dia 4 (5 G's)

Grijp terug op het Sociaal Informatieverwerkingsmodel en de 5 G's en vertel dat in deze bijeenkomst ingezoomd wordt op de emotionele processen en de G van Gevoelens.

Dia 5

Bespreek interactief de emotionele processen die plaatsvinden bij het ontstaan en voortduren van agressie, aan de hand van de begrippen woede en arousal (spanning) (zie Theoriehandleiding, §2.2).

Dia 6

Vraag de trainers i.o. voorbeelden te geven van lichaamssignalen die ze bij zichzelf waarnemen als er sprake is van arousal.

Dia 7

Leg de link met de programmadoelen:

- Cliënt kent de eigen signalen van dreigende agressie (gedachten, gevoelens, arousal)
- Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken

3. Interventies en werkvormen GoA

Dia 8

Benoem de interventies die binnen GoA ingezet worden om de doelen te bereiken: herkennen van arousal (spanning), reductie van arousal, etc..

Dia 9

Teken de Spanningspiramide stap voor stap met uitleg (zie Bijlage 8).

Kleuren: in alle modules worden dezelfde kleuren toegepast (stoplicht): groen, geel, oranje en rood.

Vorm:

- ontspannen betekent dat je de ruimte hebt en voelt; je wordt niet beperkt (groen).
- nemen de spanningen toe dan voel je je vaak ook beperkt in je ruimte (spanning spanning - geel).
- stress; je ervaart nog minder ruimte en botst snel op andere problemen (oranje).
- agressie; je hebt de top bereikt, er is te weinig ruimte (rood).

Leg uit hoe de Spanningspiramide in het behandelprogramma toegepast wordt.

Dia 10

Noem enkele onderdelen die aan bod komen in het deelnemersboek GoA.

Dia 11

Maak de verbinding van de Spanningspiramide naar het Signaleringsplan; licht het Signaleringsplan toe.

De deelnemer leert in de modulebijeenkomsten zijn signaleringsplan in te vullen.

Na de bijeenkomst wordt het signaleringsplan uitgedeeld en de volgende keer wordt het weer ingevuld ingenomen.

In het kader van transfer en generalisatie is belangrijk dat het ingevulde Signaleringsplan afgetekend is door de behandelverantwoordelijke van de afdeling.

Dia 12

Introduceer de Spanningsthermometer.

De Spanningsthermometer kan worden gebruikt om als individu mee te oefenen in de praktijk. De cliënt vult zelf de Spanningsthermometer in, op een vast tijdstip, en gaat samen met de persoonlijk begeleider kijken of het ingevulde overeenkomt met wat anderen zien (spiegelen). Doel is dat de cliënt zichzelf leert kennen en leert in te schatten hoe hoog zijn spanningsniveau is. De ander vertelt wat hij ziet bij de cliënt en controleert door middel van een gesprek of dit klopt.

Opdracht: deel de groep in tweetallen en laat de groepjes oefenen met de Spanningsthermometer.

Sluit af door de belangrijkste leerpunten samen te vatten. Leg de verbinding van het geleerde van vandaag met de 5 G's en het Sociaal Informatieverwerkingsmodel en maak duidelijk hoe gevoelens en arousal samenhangen met de andere onderdelen van beide modellen.

Pauze

Dia 13

4. Oefening motiveren van cliënten

Dia 14

Kom terug op het besprokene in bijeenkomst 2 over het motiveren van cliënten. Leg uit wat motiverende gespreksvoering inhoudt.

Maak hierbij gebruik van Bijlage 4: Toelichting bij motiverende gespreksvoering en daarop gerichte technieken en competenties.

Voer als opleider samen met de co-opleider een kort rollenspel uit waarin de één de cliënt is en de ander de trainer. Laat een voorbeeld zien waarin geen sprake is van motiverende gespreksvoering en een voorbeeld waarin dat wel gebeurt.

Bespreek de bedoeling van een rollenspel en vertel dat de trainer i.o. dat ook aan de cliënt goed uit moet kunnen leggen. Een rollenspel is geen toneelspel. Het gaat bij een rollenspel niet om het naspelen van een rol, maar het is de bedoeling dat je jezelf speelt in een (zelf) ingebrachte gebeurtenis.

Het gaat erom dat de trainers i.o. een situatie bedenken waarin de cliënt weerstand vertoont (één trainer i.o. heeft de rol van trainer en één trainer i.o. speelt de cliënt); hij voelt er weinig voor om aan het behandelprogramma deel te nemen of aan een bepaalde oefening mee te doen.

Leg de werkwijze en spelregels van het rollenspel uit:

- Degene die de trainer speelt kan op elk gewenst moment het spel stoppen.
- Tijdens een time-out geven de andere trainers i.o. advies over wat de trainer ook/anders/beter kan doen.
- Na een korte periode neemt een andere trainer i.o. het over en zet het rollenspel voort.
- Geef vier trainers i.o. de gelegenheid om te oefenen.

Speel als opleider de cliënt. Vraag een trainer i.o. om te beginnen met het rollenspel uit te voeren. Instrueer de trainer i.o. over zijn rol.

Vraag als eerste aan degenen die de trainersrol hebben uitgevoerd hoe het ging en wat ze moeilijk vonden.

Vraag vervolgens feedback aan de groep. De feedback moet aan de volgende eisen voldoen:

- begrijpelijk
- acceptabel
- bruikbaar

Geef vervolgens als opleider feedback. Begin met benoemen wat goed ging, noem daarna punten die beter kunnen.

Zorg ervoor dat alle trainers i.o. aan de beurt komen.

5. Afsluiting

Dia 15

Gebruik de borgingstechniek 'Vragenvuur' (zie Bijlage 5) om de trainers i.o. te laten stilstaan bij de leerervaringen in deze bijeenkomst.

Vragenvuur

Vraag de trainers i.o. om drie (lastige) vragen voor elkaar te bedenken over de trainingsinhoud tot op dat moment. Voorwaarde om de vragen ook echt te mogen stellen is dat de vragenbedenker zelf ook de antwoorden weet. Deze borgingstechniek kan plenair, in subgroepen of in duo's worden uitgevoerd.

Evalueer aan de hand van de vragen

- Hoe vonden jullie de bijeenkomst?
- Wat was voor jou extra leerzaam?
- Wat neem je persoonlijk mee aan ervaring van deze bijeenkomst?

Geef iedereen afzonderlijk de tijd om te antwoorden op deze vraag.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Dagdeel 5

Doelen

- Trainer i.o. is bekend met de algemene theoretische kennis over het verklaringsmodel van agressie en behandeling- en begeleidingsmogelijkheden.
- Trainer i.o. is bekend met en heeft inzicht in de cognitieve processen die een rol spelen bij agressie.
- Trainer i.o. is op de hoogte van de hulpmiddelen die in GoA worden gebruikt en kan deze toepassen.
- Trainer i.o. is bekend met de vereiste trainerkwaliteiten.
- Trainer i.o. kan gedragstherapeutische interventies van het behandelprogramma uitvoeren.

Inhoud programma dagdeel 5	Duur (minuten)	Tijdsduur van – tot (minuten)
1. Welkom en start - Terugblik op vorige bijeenkomst - Toelichting programma opleidingsdagdeel 5	10	0-10
2. Cognitieve processen	50	10-60
3. Interventie GoA: Eerste Hulp Kaart	20	60-80
Pauze	20	80-100
4. Oefening Eerste Hulp Kaart	35	100-135
5. Trainerkwaliteiten algemeen	30	135-165
6. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken	15	165-180

Materialen en voorbereiding

- Alle handleidingen van GoA
- Powerpoint-presentatie dagdeel 5 (*installeren voor aanvang*)
- Pennen en papier
- Eerste Hulp Kaart / werkbladen
- Flap-overs en stiften
- Dvd en audio-cd (*installeren voor aanvang*)
- Leerstijlenvragenlijst Kolb (zie Bijlage 15) om uit te delen als huiswerkopdracht

Toelichting op programma

1. Welkom en start

Dia 1

Heet de trainers i.o. van harte welkom. Vat kort samen wat er in de vorige bijeenkomst aan de orde is geweest. Vraag of er vragen of opmerkingen naar aanleiding van de vorige bijeenkomst zijn.

Dia 2

Licht het programma van deze bijeenkomst toe.

2. Cognitieve processen

Dia 3 (Sociaal Informatieverwerkingsmodel - SIV)

Dia 4 (5 G's)

Dia 5 (opeenvolging gebeurtenissen, van gebeurtenis tot mogelijke agressie)

Grijp terug op het Sociaal Informatieverwerkingsmodel en de 5 G's en vertel dat in deze bijeenkomst ingezoomd wordt op de cognitieve processen.

Dia 6 (cognitieve gedragstherapie)

Leg uit dat de cognitieve gedragstherapie een onderdeel is van het behandelprogramma. Licht de cognitieve gedragstherapie kort toe.

Vaak is sprake van gedachtenschema's en kernovertuigingen die moeilijk weer af te leren zijn, omdat ze zeer vroeg aangeleerd en ingeslepen zijn en gedurende langere tijd succesvol zijn gebleken. Vaak is de persoon zich hiervan niet bewust en zijn de gedachtenschema's vanzelfsprekend.

Dia 7 (programmadoelen GoA)

Maak de verbinding met de programmadoelen:

- Cliënt kent de eigen signalen (**gedachten, gevoelens**, arousal) van dreigende agressie.
- Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken (hier gaat het met name om cognitieve herstructurering en aanpassing sociale informatieverwerking).

Dia 8

Vertel welke (cognitieve) interventies binnen GoA worden gebruikt om aan deze doelen te werken (zie ook Bijlage 11 en 12, 5 G's/herkennen van gedachten).

Dia 9

Vraag de trainers i.o. of zij voorbeelden kunnen noemen van gedachtenschema's en noem zelf een voorbeeld.

Kernovertuiging: "Ik heb continu aandacht nodig, ik kan mijn eigen leven niet aan."

Houding/gedrag: "Als ik alleen ben, moet ik aandacht afdwingen door mezelf zichtbaar pijn te doen."

Automatische gedachte: "Ik ben alleen, men let niet op mij, waar is iedereen?!"

Dia 10

Automatische Gedachten verwijzen naar gedachten, woorden en beelden die iemand heeft in een bepaalde situatie. Het zijn oppervlakkige cognities die disfunctioneel zijn wanneer zij een laag waarheidgehalte bevatten en daardoor gevoelens negatief beïnvloeden.

Licht toe hoe een automatische gedachte werkt: Als ikdan.....

Als ik dram dan krijg ik mijn zin..... .Dat is in een eerder stadium bewezen dan wel vaak tegen je gezegd en je gaat er naar leven.

Als ik iets bedenk, dan stelt het toch niks voor.

Als ik iets zeg, dan luistert sowieso niemand....

Als ik op de fiets stap, dan ga ik waarschijnlijk een ongeluk krijgen....

Dia 11t/m 14

Bespreek wat inadequate cognities zijn, vraag voorbeelden en benoem:

- Voordelen agressief gedrag overschatten.
- Nadelen niet-agressief gedrag onderschatten.
- Egoïsme (niet willen erkennen van zichzelf).
- Goed praten wat (men weet dat) verkeerd is.
- Anderen de schuld geven (verantwoordelijkheid ontwijken/afschuiven).
- Overtrokken reageren (Het is verschrikkelijk als).
- Men moet mij ... niet aandoen (dan is het gevolg wat ik ga doen voor hun rekening).
- Je eigenlijke doel uit het oog verliezen.
- Je laten leiden door onmiddellijke gevolgen en langere termijn gevolgen niet zien.
- Selectief waarnemen, op één of enkele aspecten van de situatie ingaan.
- Er vanuit gaan dat anderen het op jou gemunt hebben.
- Wanneer je het niet weet, de mening overnemen van een ander.
- Je laten gebruiken door een ander.
- 'Ik zal maar meedoen (met de agressie) want anders tel ik niet mee.'
- Groepsdruk: meedoen om erbij te horen, om te vermijden zelf slachtoffer te worden.

Dia 15 en 16

Door middel van cognitieve gedragstherapie worden de negatieve cognities boven tafel gebracht, uitgedaagd en vervangen door nieuwe cognities.

Bijvoorbeeld:

"Ik ben toch waardeloos, het kan me niks schelen"

vervangen door:

"Ik mag er best zijn, het is belangrijk wat ik doe"

Sluit af door de belangrijkste leerpunten samen te vatten. Leg de verbinding van het geleerde van vandaag met de 5 G's en het Sociaal Informatieverwerkingsmodel en maak duidelijk hoe cognities samenhangen met de G's van Gebeurtenis, Gevoelens, Gedrag en Gevolgen.

3. Eerste Hulp Kaart (EHK)

Dia 17 (Eerste Hulp Kaart)

Geef een toelichting op de Eerste Hulp Kaart (zie Bijlage 14) en benoem de functies van de Eerste Hulp Kaart voor de cliënt:

- Cliënt weet hoe te handelen op momenten van spanningsopbouw.
- Cliënt oefent met gemaakte afspraken om deze eigen te maken en toe te passen
- Cliënt weet op een veilige manier op risicovolle situaties te reageren.
- EHK kan als motivatie dienen om de leergroep te volgen (zie begeleide/onbegeleide vrijheden).

Dia 18 en 19

Laat enkele voorbeelden zien van een Eerste Hulp Kaart en licht toe.

Geef aanwijzingen voor het gebruik van de Eerste Hulp Kaart:

- De kaart wordt zo ingevuld dat de afspraken ook uitgevoerd kunnen worden.
Bijvoorbeeld: iemand die geen bewegingsvrijheid heeft kan niet een rondje op het terrein gaan maken. Dit kan dan ook niet op de kaart worden geadviseerd.
- Afspraken worden in overleg gemaakt.
- Afspraken worden getoetst aan de hand van de behandelafspraken.
- Het is de bedoeling dat de cliënt dagelijks op de kaart kijkt.
- Op het moment dat de cliënt in een probleemsituatie komt, moet hij al weten wat hij kan gaan doen. De kaart zal op dat moment waarschijnlijk toch niet gepakt worden.
- Dit moet ook zo naar de cliënt worden uitgelegd: het gaat erom jezelf te trainen in 'wat te doen in probleemsituaties'.

Dia 20

Benoem het belang om goed om te gaan met de Eerste Hulp Kaart:

- Denk aan de privacy van de cliënt.
- Geen namen of adressen op de kaart zetten.
- Maak de cliënt duidelijk dat de kaart persoonlijk is.
- Bij voorkeur geen telefoonnummers vermelden.
- Bij het produceren van de kaart met bovenstaande gegevens rekening houden (contacten alleen via trainers).

Dia 21

Laat de achterkant van de Eerste Hulp Kaart zien, met daarop instructies voor de cliënt.

1. Zeg dat je boos bent!
2. Probeer rustig te blijven!
3. Vertel wat je boos maakt!
4. Let op de reactie van de ander!
5. Laat elkaar uitpraten!

Vertel dat deze instructies uit de sociale vaardigheidstraining komen. In alle modules is de opzet en uitleg gelijk. Hierdoor is de herkenbaarheid voor de cliënt groot en vindt er automatisch steeds herhaling plaats. Zo kan het inslijpen bij de cliënt.

Pauze

Dia 22

4. Oefening Eerste Hulp Kaart

Dia 23

Deel de groep op in kleine groepen, deel werkbladen en pennen uit.

Eén persoon is de trainer en krijgt de **opdracht** om uit te leggen hoe de Eerste Hulp Kaart gemaakt moet worden. De anderen spelen de cliënt en zullen vragen stellen en om uitleg vragen. Het is de bedoeling dat iedereen een keer de rol van trainer heeft.

Evalueer plenair.

5. Trainerkwaliteiten

Stel de vraag welke trainerkwaliteiten nodig zijn om het behandelprogramma goed te kunnen uitvoeren. Bespreek interactief: laat de trainers i.o. brainstormen, voorbeelden geven en hun mening geven.

Dia 24 Trainerkwaliteiten

Vat de uitkomsten samen en licht toe dat de trainerkwaliteiten zijn als volgt in te delen:

- Kennis: het wat en waarom.
- Inzicht: kunnen uitleggen, gebruiken, analyseren, concluderen, beoordelen, toepassen.
- Vaardigheden: het hoe, kunnen.
- Houding/gedrag: bereid zijn om, aanvaarden, accepteren, willen.

Vertel dat in de volgende bijeenkomst de trainerkwaliteiten uitgebreider behandeld worden.

6. Afronding

Dia 25

Gebruik de borgingstechniek 'Spiekbriefje' (zie Bijlage 5) om de trainers i.o. stil te laten staan bij hun leerervaringen in deze bijeenkomst.

Spiekbriefje

Deelnemers maken een pictogram of een spiekbriefje over het onderwerp dat zojuist is behandeld. Dit om het 'nooit' meer te vergeten. Deze borgingstechniek kan net zo intensief worden ingezet als de opleider dat zelf wil. De deelnemers kunnen dit gewoon in hun dictaat doen, maar er zijn ook varianten denkbaar dat ze met behulp van stiften, tijdschriften, gekleurd papier een prachtig handzaam kaartje maken dat achteraf wordt gelamineerd.

Evalueer aan de hand van de vragen

- Hoe vonden jullie de bijeenkomst?
- Wat was voor jou extra leerzaam?
- Wat neem je persoonlijk mee aan ervaring van deze bijeenkomst?

Geef iedereen afzonderlijk de tijd om te antwoorden op deze vraag

Huiswerkopdracht

Deel de Leerstijlenvragenlijst van Kolb (Bijlage 15) uit en geef de trainers i.o. de opdracht om voor de volgende keer deze vragenlijst in te vullen en de uitkomsten mee te nemen.

Dagdeel 6

Doelen

- Trainer i.o. is bekend met de algemene theoretische kennis over het verklaringsmodel van agressie en behandeling- en begeleidingsmogelijkheden.
- Trainer i.o. is bekend met en heeft inzicht in de gedragsaspecten die een rol spelen bij agressie.
- Trainer i.o. is op de hoogte van de hulpmiddelen die in GoA worden gebruikt en kan deze toepassen.
- Trainer i.o. kan gedragstherapeutische interventies van het behandelprogramma uitvoeren.
- Trainer i.o. is zich bewust van zijn eigen leerstijl, attitude en persoonlijkheidskenmerken.

Inhoud programma dagdeel 6	Duur (minuten)	Tijdsduur van – tot (minuten)
1. Welkom en start - Terugblik op vorige bijeenkomst - Toelichting programma opleidingsdagdeel 6	10	0-10
2. Gedrag	30	10-40
3. Interventie GoA 'In 6 stappen naar de gewenste oplossing'	15	40-55
4. Oefening 'In 6 stappen naar de gewenste oplossing'	40	55-95
Pauze	20	95-115
5. Trainerkwaliteiten (leerstijlen Kolb)	50	115-165
6. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken	15	165-180

Materialen en voorbereiding

- Alle handleidingen van GoA
- Powerpoint-presentatie dagdeel 6 (*installeren voor aanvang*)
- Pen en papier
- Flap-overs en stiften
- Dvd en audio-cd (*installeren voor aanvang*)

Toelichting op programma

1. Welkom en start

Dia 1

Heet de trainers i.o. van harte welkom. Vat kort samen wat er in de vorige bijeenkomst aan de orde is geweest. Vraag of er vragen of opmerkingen naar aanleiding van de vorige bijeenkomst zijn.

Dia 2

Licht het programma van deze bijeenkomst toe.

2. Gedrag

Dia 3 (Sociaal Informatieverwerkingsmodel)

Dia 4 (5 G's)

Dia 5 (Opeenvolging gebeurtenissen, van gebeurtenis tot mogelijke agressie)

Grijp terug op het Sociaal Informatieverwerkingsmodel en de 5 G's en vertel dat in deze bijeenkomst ingezoomd wordt op de G van Gedrag en Gevolgen. Licht hierbij evt. ook nog kort de cognitieve gedragstherapie toe (dia 6). Bespreek interactief op welke manier gedrag samenhangt met een gebeurtenis, gevoelens en gedachten en maak duidelijk hoe dit in de programmadoelen tot uiting komt (zie Theoriehandleiding §2.2 en §3.2).

Dia 7 (programmadoelen)

Belangrijke aspecten van gedrag in het kader van agressie zijn: sociale en assertieve vaardigheden, probleemoplossing, zelfcontrole en zelfmonitoring. In de sociale vaardigheidstraining wordt gewerkt aan algemene sociale vaardigheden.

In deze bijeenkomst wordt met name ingegaan op (alternatieve) manieren om problemen op te lossen.

3. In 6 stappen naar de gewenste oplossing

Dia 8 (In 6 stappen naar ... de gewenste oplossing)

Licht de werkwijze 'In 6 stappen ...' toe. (Zie Bijlage 16)

Stap 1. Gebeurtenis inbrengen door cliënten (exploratie)

Iedereen zit in de halve cirkel. De hoofdtrainer gaat bij elke cliënt langs met de vraag of de cliënt een gebeurtenis heeft om in te brengen (kan ook een gebeurtenis zijn die in het gemaakte huiswerk staat). De gebeurtenis wordt kort en duidelijk geformuleerd. Er wordt niet te veel op details ingegaan. De co-trainer zet elke gebeurtenis op een flap-over. Daarbij wordt er rekening mee gehouden dat er straks geturfd moet worden. De hoofdtrainer gaat zo bij elke cliënt langs.

Stap 2. Alle gebeurtenissen opschrijven en vervolgens turven (sharing)

De hoofdtrainer vraagt of er cliënten zijn die een gebeurtenis herkennen uit hun eigen leven. Bij herkenning zet de co-trainer een streepje achter de gebeurtenis. De gebeurtenis die de meeste streepjes heeft en dus het meest herkenbaar is voor de cliënten, wordt gekozen.

Stap 3. Een gebeurtenis onderzoeken en naspelen (modelen)

De hoofdtrainer vraagt de cliënt die de gekozen gebeurtenis heeft ingebracht of hij de gebeurtenis in een rollenspel wil naspelen. Er worden vragen gesteld om zoveel mogelijk feiten over de gebeurtenis te weten te komen:

- Waar stond je...*
- Wat was je houding*
- Wie waren er nog meer*
- Wat zei hij/zij.....enz.*

De co-trainer schrijft de details op de flap-over.

Als alles duidelijk is verdelen de trainers de rollen en leggen zij uit wat degenen die het rollenspel spelen moeten gaan doen (coachen). Verder zorgen de trainers er voor dat de ruimtelijke situatie nagebootst wordt (hiervoor kunnen allerlei attributen welke je tot je beschikking hebt gebruikt worden).

Daarna wordt de gebeurtenis zo goed mogelijk nagespeeld.

4. Vragen naar een alternatief

Er wordt een rondje gemaakt en gekeken of er mensen zijn die "het probleem" eventueel anders zouden oplossen. De nieuwe oplossingen (alternatieven) worden door de co-trainer weer op de flap-over gezet. Elke oplossing om het doel te bereiken mag genoemd worden. Er wordt nog niet gediscussieerd of een oplossing goed of fout is.

5. Enkele alternatieven naspelen en een geschikte oplossing bespreken

Een paar alternatieven worden nagespeeld. Na ieder rollenspel wordt er gekeken of het doel, dat de cliënt voor ogen had, is bereikt (een klein overlegmoment inlassen).

6. Eventuele afspraken maken

De cliënt die de gebeurtenis bij stap 1 heeft ingebracht, wordt gevraagd of er voor hem een bruikbare oplossing tussen zit. Ook wordt gevraagd of de trainer nog ondersteuning moet bieden door de omgeving op de hoogte te brengen. (Bij voorkeur persoonlijk begeleider en/of behandelverantwoordelijke). Afspraken die gemaakt worden zullen in de rapportage worden vermeld.

4. Oefening 'In 6 stappen ...'

Dia 9

Herhaal kort hoe een rollenspel werkt.

Leg uit dat je als opleider het één keer voordoet; daarna is het de bedoeling dat iedereen in groepjes gaat oefenen en dat iedereen een keer de rol van trainer uitvoert.

Vraag de trainers i.o. de rol van cliënt te spelen en neem zelf de rol van trainer op je. Maak duidelijk dat de cursisten zich moeten inleven in de rol van cliënt. Doe het rollenspel voor.

Dia 10

Laat de filmscène 'Het eetmoment' zien in de groep (Let op: stop de film op tijd, laat nog niet het alternatief zien).

Deel de groep op in kleine groepen.

Leg uit dat voor deze oefening als gebeurtenis het eetmoment wordt gekozen.

Geef de **opdracht** om de oefening uit te voeren, te beginnen bij stap 4.

Bespreek plenair de ervaringen.

Pauze

Dia 11

5. Trainerkwaliteiten

Dia 12

Vraag of iedereen de leerstijlenvragenlijst van Kolb heeft ingevuld en meegenomen. Licht de achtergrond van deze vragenlijst kort toe.

De vragenlijst is bedoeld om je bewust te worden van je eigen stijl en om in te kunnen spelen op de leerstijlen van cliënten. Om de bijeenkomsten aantrekkelijk te maken probeer je van alle leerstijlen iets toe te passen. Zo komt iedereen aan bod. Kolb onderscheidt de volgende stijlen:

- Doener
- Denker
- Pragmaticus
- Dromer

Dia 13

Deel de groep op in groepen van 4 personen. Geef de groepen de **opdracht** om ieders uitkomsten van de Leerstijlenvragenlijst van Kolb te bespreken. Geef de volgende aandachtspunten mee (op flap-over):

- Herken je jezelf in de uitkomsten? Op welke punten wel en niet?
- Wat heb je over jezelf geleerd door het maken van deze vragenlijst?
- Wat zijn je sterke kanten en hoe zet je die in als trainer?
- Wat zijn je minder sterke kanten, wat betekent dat voor jou als trainer?

Bespreek plenair de belangrijkste conclusies van de groepen.

Dia 14

Herhaal de belangrijkste aspecten van de trainerkwaliteiten die in de vorige bijeenkomst aan bod zijn gekomen:

- Kennis: het wat en waarom
- Inzicht: kunnen uitleggen, gebruiken, analyseren, concluderen, beoordelen, toepassen
- Vaardigheden: het hoe, kunnen
- Houding/gedrag: bereid zijn om, aanvaarden, accepteren, willen

Dia 15 t/m 23 (trainerkwaliteiten)

Bespreek op een interactieve manier de trainerkwaliteiten aan de hand van de dia's.

- Zelfbewustzijn
- Zelfregulering
- Motiverend
- Empathie
- Sociale vaardigheden
- Omgaan met lastige situaties
- Non-verbale signalen van weerstand herkennen, omgaan met onuitgesproken weerstand
- Feedback geven
- Feedback ontvangen

Geef uitleg aan de hand van voorbeelden, geef tips voor de praktijk en vraag de trainers i.o. voorbeelden en ervaringen te noemen.

7. Afsluiting

Dia 24

Rond af met een korte samenvatting van het geleerde.

Stel de vraag: wat hebben jullie vandaag geleerd, wat is aan de orde geweest?

Vat de antwoorden samen aan de hand van de doelen van dit dagdeel van de opleiding.

Evalueer aan de hand van de vragen

- Hoe vonden jullie de bijeenkomst?
- Wat was voor jou extra leerzaam?
- Wat neem je persoonlijk mee aan ervaring van deze bijeenkomst?

Geef iedereen afzonderlijk de tijd om te antwoorden op deze vraag.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Dagdeel 7

Doelen

- Trainer i.o. is bekend met de algemene theoretische kennis over het verklaringsmodel van agressie en behandeling- en begeleidingsmogelijkheden.
- Trainer i.o. is bekend met en heeft inzicht in de gedragsaspecten die een rol spelen bij agressie.
- Trainer i.o. is op de hoogte van de hulpmiddelen die in GoA worden gebruikt en kan deze toepassen.
- Trainer i.o. kan gedragstherapeutische interventies van het behandelprogramma uitvoeren.
- Trainer i.o. is zich bewust van zijn leerstijl, attitude en persoonlijkheidskenmerken in relatie tot de gewenste trainerkwaliteiten voor uitvoering van GoA.

Inhoud programma dagdeel 7	Duur (minuten)	Tijdsduur van – tot (minuten)
1. Welkom en start - Terugblik op vorige bijeenkomst - Toelichting programma dagdeel 7	10	0-10
2. Zelfmanagement	20	10-30
3. Oefening Delictscenario	30	30-60
4. Toelichting evaluatieformulieren en -instrumenten	15	60-75
Pauze	20	75-95
5. Trainerkwaliteiten feedback	30	95-125
6. Omgaan met groepsdynamiek - Roos van Leary	40	125-165
7. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken	15	165-180

Materialen en voorbereiding

- Alle handleidingen van GoA
- Beoordelings- en evaluatiehandleiding / alle formulieren
- Powerpoint-presentatie dagdeel 7 (*installeren voor aanvang*)
- Pen en papier
- Flap-overs en stiften
- Dvd en audio-cd (*installeren voor aanvang*)
- Roos van Leary zelftest

Toelichting op programma

1. Welkom en start

Dia 1

Heet de trainers i.o. van harte welkom. Vat kort samen wat er in de vorige bijeenkomst aan de orde is geweest. Vraag of er vragen of opmerkingen naar aanleiding van de vorige bijeenkomst zijn.

Dia 2

Licht het programma van deze bijeenkomst toe.

2. Zelfmanagement

Dia 3 (Sociaal Informatieverwerkingsmodel)

Dia 4 (5 G's)

Dia 5 (Opeenvolging gebeurtenissen, van gebeurtenis tot mogelijke agressie)

Grijp terug op het Sociaal Informatieverwerkingsmodel en de 5 G's en vertel dat in deze bijeenkomst ingezoomd wordt op zelfmanagement, een van de aspecten van de G van gedrag (zie Theoriehandleiding).

Dia 6

Bespreek op interactieve wijze wat zelfmanagement inhoudt:

- Vergroten zelfcontrole
- Zelfmonitoring
- Zelfbeloning

Dia 7 (programmadoelen)

Licht toe op welke manieren in het programma GoA aan zelfmanagement wordt gewerkt, leg de link naar het programmadoel.

- Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken

3. Delictscenario

Dia 8

Bespreek plenair hoe deze module eruit ziet en wat de behandelverantwoordelijke hierin precies doet.

4. Toelichting evaluatieformulieren en -instrumenten

Dia 9

Geef een toelichting op de registratie- en evaluatie-instrumenten, checklisten, BIB (Zie Beoordelings- en evaluatiehandleiding).

Pauze

Dia 10

Dia 11

5. Oefening feedback geven

Herhaal kort wat in de vorige bijeenkomst is besproken over de gewenste trainerkwaliteiten. Vertel dat de trainers i.o. rollenspellen gaan doen met de oefening 'In 6 stappen', met behulp filmfragmenten.

Het doel van deze oefening is feedback te geven op de gewenste trainerkwaliteiten.

Splits de groep in twee delen.

Verdeel de rollen van trainer, co-trainer, cliënten en twee observatoren.

Laat filmfragment 'de bus' en 'supermarkt' zien.

Laat het rollenspel uitvoeren, te beginnen bij stap 3.

Laat na afloop van het rollenspel eerst de observatoren feedback geven.

Laat daarna de overige co-trainers aan het woord.

Geef aanvullend zelf feedback op het feedback geven. Let met name op de werkpunten uit het deel feedback ontvangen, neem een coachende rol in.

6. Omgaan met groepsdynamiek

Dia 12

Introduceer de Roos van Leary (zie Bijlage 17).

De Roos van Leary is een interactiemodel dat inzicht geeft in de effecten van onderlinge communicatie. Bij de onderlinge communicatie gelden drie uitgangspunten:

1. Gedrag van de een roept gedrag op bij de ander.
2. We kunnen elkaars gedrag voorspellen en beïnvloeden.
3. We kunnen bewuste keuzes maken in actie en reactie.

De Roos van Leary is gebaseerd op veel onderzoek naar menselijke relaties en onderlinge communicatie. Op basis van deze observaties is een model ontwikkeld dat bepaalde gedragspatronen laat zien. Het geeft inzicht in de reacties van een ander en laat zien hoe het komt dat er bij jezelf bepaald gedrag wordt opgeroepen, het geeft inzicht in je eigen reactie.

Dia 13

Deel de Roos Van Leary Zelftest uit en vraag de trainers i.o. deze in te vullen.

Laat de trainers in groepen van twee de onderlinge uitkomsten bespreken aan de hand van de volgende aandachtspunten:

- Herken je jezelf in de uitkomsten? Op welke punten wel en niet?
- Wat heb je over jezelf geleerd door het maken van deze test?
- Wat leer je hieruit voor je rol als GoA-trainer?

Coach de groepjes / bespreek plenair de conclusies.

7. Afsluiting

Dia 14

Rond af met een korte samenvatting van het geleerde.

Stel de vraag: wat hebben jullie vandaag geleerd, wat is aan de orde geweest?

Vat de antwoorden samen aan de hand van de doelen van dit dagdeel van de opleiding.

Evalueer aan de hand van de vragen

- Hoe vonden jullie de bijeenkomst?
- Wat was voor jou extra leerzaam?
- Wat neem je persoonlijk mee aan ervaring van deze bijeenkomst?

Geef iedereen afzonderlijk de tijd om te antwoorden op deze vraag.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Dagdeel 8

Doelen

- Trainer i.o. is bekend met de algemene theoretische kennis over het verklaringsmodel van agressie en behandeling- en begeleidingsmogelijkheden.
- Trainer i.o. is op de hoogte van de hulpmiddelen die in GoA worden gebruikt en kan deze toepassen.
- Trainer i.o. kan gedragstherapeutische interventies van het behandelprogramma uitvoeren.

Inhoud programma dagdeel 8	Duur (minuten)	Tijdsduur van – tot (minuten)
1. Welkom en start Terugblik op vorige bijeenkomst Toelichting programma dagdeel 8	10	0-10
2. Oefeningen en rollenspelen	70	10-80
Pauze	20	80-100
3. Oefeningen en rollenspelen	20	100-120
4. Vervolg opleidings- en ondersteuningsaanbod	20	120-140
6. Evaluatie en uitreiken certificaten	20	140-160
7. Afsluiting	20	160-180

Materialen en voorbereiding

- Alle handleidingen van GoA
- Powerpoint-presentatie dagdeel 8 (*installeren voor aanvang*)
- Pen en papier
- Flap-overs en stiften
- Dvd en audio-cd (*installeren voor aanvang*)

Toelichting op inhoud programma

1. Welkom en start

Dia 1

Heet de trainers i.o. van harte welkom. Vat kort samen wat er in de vorige bijeenkomst aan de orde is geweest. Vraag of er vragen of opmerkingen naar aanleiding van de vorige bijeenkomst zijn.

Dia 2

Licht het programma van deze bijeenkomst toe.

2. Oefeningen en rollenspelen

Dia 3

Plan de volgorde waarin de oefeningen zullen plaatsvinden.

Zorg er bij elke oefening voor dat je gericht lastige situaties en momenten van weerstand inbouwt.

Laat de trainers i.o. volgens het formulier trainerkwaliteiten feedback geven.

Geef als opleider feedback.

Benoem de belangrijkste kennisaspecten en toets daarbij of de kennis voldoende aanwezig is bij de trainers i.o.

Pauze

Dia 4

3. Vervolg oefeningen en rollenspelen

Dia 5

Zie onder 2.

4. Vervolg opleidings- en ondersteuningsprogramma

Dia 6

Licht toe (zie Managementhandleiding) hoe het vervolg er voor de trainers i.o. uitziet en maak afspraken. Behandel hierbij o.a.:

- Terugkombijeenkomsten
- Coaching en ondersteuning

5. Evaluatie training, uitreiking certificaten en afronding

Dia 7

Evalueer met de trainers i.o. de opleiding: wat hebben ze geleerd, was het wat ze hadden verwacht en denken ze hiermee goed te zijn uitgerust?

Certificaten worden uitgereikt en er wordt een korte terugblik van de opleiders gegeven.

Bedankt alle trainers i.o. en wens hen veel succes!

Bijlage 1. Overzicht modules

Module 1. Herkennen van gevoelens 1

Het doel van deze module is dat de cliënt zijn eigen signalen en gevoelens van spanning kan herkennen. Lichamelijke spanning en ontspanning staan hierbij centraal. Eveneens wordt binnen deze module stilgestaan bij de verbinding tussen gevoelens, gedachten en gedrag. Vaardigheden worden aangeleerd en geoefend, bijvoorbeeld op het gebied van grenzen aangeven, afstand en nabijheid, confronteren en oplossingsstrategieën bij verhoogde spanning benoemen en uitvoeren.

Module 2. Herkennen van gevoelens 2

In deze module staat tevens het herkennen van gevoelens centraal. Door middel van diverse oefeningen wordt de cliënt geleerd zijn gevoelens te herkennen. Naast de gevoelens als bang, blij, beschaamd en bedroefd ligt de nadruk op het herkennen van het gevoel 'boos'.

Module 3. Herkennen van gedachten

Binnen deze module leert de cliënt wat gedachten zijn. De cliënt wordt geleerd dat gedachten samenhangen met hoe je je gedraagt. Ook wordt stilgestaan bij de samenhang tussen negatieve gedachten enerzijds en gevoel en gedrag anderzijds. Negatieve gedachten en helpende gedachten en de mogelijke gevolgen hiervan op het gedrag en de gevoelens worden uiteengezet.

Module 4. Omgaan met boosheid en agressie 1

De cliënt leert wat onder boosheid en agressief gedrag ('woede') wordt verstaan en hoe hij boosheid en agressie bij zichzelf kan herkennen. De vaardigheden uit de voorgaande modules (herkennen van gevoelens en gedachten) worden verder uitgebreid. Hier staat het gedrag centraal, maar tevens het gedrag in samenhang met gedachten, gevoelens en de gevolgen van het gedrag. Spanningsreducerende vaardigheden worden tevens uitgebreid en geoefend. Er wordt gebruik gemaakt van werkbladen, filmmateriaal, Spanningsthermometer en Spanningspiramide, Eerste Hulp Kaart en Signaleringsplan waarin de opbouw van spanning geformuleerd is met daaraan gekoppeld de interventies van de cliënt zelf en de begeleiders om de spanning te verminderen.

Module 5. Delictscenario

Het agressieve (delict)gedrag wordt geanalyseerd, waarbij de schakels uit de totale keten die geleid hebben tot het agressieve (delict)gedrag worden geanalyseerd. De schakels hebben onder andere betrekking op de gebeurtenis, gevoelens, gedachten, gedrag en de gevolgen van het gedrag. De deelnemers hebben voorafgaand aan deze module al kennis opgedaan met betrekking tot enkele aspecten van deze zogeheten 5 G's. Tevens wordt aandacht besteed aan mogelijke 'goed praters' ('hij vroeg er om'), ontremmers (alcohol, drugs, medicijnen, slaapttekort), schijnbaar onbelangrijke beslissingen (keuze gericht op ander voordeel voor cliënt) en triggers. Deze agressieketen wordt zo nodig aangevuld en toegevoegd aan het eerder ontwikkelde Signaleringsplan. Het doel van deze module is dat de deelnemers inzicht krijgen in het proces dat vooraf gaat aan het agressieve (delict)gedrag,

dat het eindresultaat is van een serie aan elkaar verbonden Gebeurtenissen, Gevoelens, Gedachten, Gedragingen en Goedpraters (de 5 G's).

Module 6. Omgaan met boosheid en agressie 2

Eerder behandelde thema's, zoals gebeurtenis, gedachten, gevoel, gedrag en gevolg, staan wederom centraal. Er wordt geoefend met het toepassen van de Spanningspiramide, het Signaleringsplan en de Spanningsthermometer. Probleemoplossende vaardigheden worden veelvuldig uitgewerkt middels rollenspelen en videomateriaal/fragmenten.

Module 7. Terugvalpreventie

Dit is de laatste module. Gebeurtenissen die spanning bij de cliënt hebben opgeleverd worden door de cliënt ingebracht. Een gebeurtenis wordt geanalyseerd door het formuleren van gevoelens, gedachten, gedrag en gevolgen. De cliënt geeft bovendien de ernst en intensiteit van de gevoelens een cijfer. Bij de gevolgen wordt naderhand gekeken of deze spanning verminderend of verhogend was. Ook wordt er gekeken of de gedachten helpend waren of juist negatief.

Parallele training sociale vaardigheden (als onderdeel van sociotherapeutisch milieu)

De parallele training 'sociale vaardigheden' wordt gedurende het gehele behandelprogramma GoA aangeboden als onderdeel van het basis behandelaanbod. Aanvankelijk wordt gestreefd naar imitatie van (delen van) het sociale gedrag dat door de sociotherapeuten wordt getoond. Geleidelijk worden aan de cliënt hogere eisen gesteld, d.w.z. in toenemende mate worden complexere vaardigheden verlangd. De rollenspelsituaties zullen in moeilijkheidsgraad toenemen en er zal een verschuiving plaatsvinden van imitatie naar meer persoonlijke invulling van deze aan te leren vaardigheid in door de cliënt zelf aangedragen relevante situaties. Doel van deze training is het aanleren van sociale vaardigheden, het vergroten van zelfkennis en het vergroten van het zelfvertrouwen in de omgang met anderen.

Bijlage 2. Intakegesprek per module GoA

Behandelprogramma Grip op Agressie

Intakegesprek per module

Naam deelnemer:

Datum intakegesprek:

Intake voor de module

- n 1. Herkennen van gevoelens 1
- n 2. Herkennen van gevoelens 2
- n 3. Herkennen van gedachten
- n 4. Omgaan met boosheid en agressie 1
- n 5. Delictscenario
- n 6. Omgaan met boosheid en agressie 2
- n 7. Terugvalpreventie

Naam behandelverantwoordelijke:

Naam persoonlijk begeleider:

Motivatie van de deelnemer:

Afgeronde modules Grip op Agressie**Certificaat (Ja / Nee)**

1. Herkennen van gevoelens 1	
2. Herkennen van gevoelens 2	
3. Herkennen van gedachten	
4. Omgaan met boosheid en agressie 1	
5. Delictscenario	
6. Omgaan met boosheid en agressie 2	
7. Terugvalpreventie	

De module die jij gaat volgen wordt gegeven door:

[Vul hier de namen van de trainers in]

Afspraken over wanneer, waar en met wie:

[Vul hier de randvoorwaarden in zoals: tijd, groepsgrootte, waar, data, etc.]

De onderwerpen die worden besproken zijn:

[Noteer hier de onderwerpen van de bijeenkomsten van de betreffende module (zie Programmahandleiding, inhoudsopgave betreffende module)]

Je krijgt bij een goede afronding van deze module een certificaat. Dit certificaat krijg je als jij je aan de regels en afspraken houdt. De regels en afspraken gelden voor iedereen die meedoet aan de training. We hebben de regels en afspraken met je besproken.

Elke module ronden we af met een Eindverslag over hoe het met je is gegaan in de module. Het Eindverslag is bedoeld om te kijken naar de voortgang in je behandeling. De volgende onderdelen zijn bij deze module belangrijk. Ze zijn daarom ook belangrijk voor het beschrijven van jouw voortgang binnen de training Grip op Agressie.

[Noteer hier de onderdelen van het Eindverslag van de (zie Beoordelings- en evaluatiehandleiding, Bijlage 4, Eindverslag module GoA)]

Bijlage 3. Spelregels

Spelregels voor de training GoA

Om goed te kunnen samenwerken, zijn er een aantal spelregels opgesteld.

Het niet kunnen komen bij een training.

- Je mag geen les overslaan.
- Als je echt niet kunt, dan moet je een goede reden hebben en dit overleggen met de begeleiders. Er wordt dan gekeken of de reden goed is en hoe je de les kunt inhalen.
- Op de dag zelf meld je je af bij de trainers.

Wat als ik te laat kom?

- Je moet allereerst altijd op tijd komen.
- Als je meer dan **10 minuten** later verschijnt zonder geldige reden, dan mag je voor die dag de les niet meer volgen en volgt er overleg over wat we gaan doen.
- Kom je vaker dan twee keer te laat, dan zal er een gesprek plaatsvinden met jouw Pber en behandelverantwoordelijke om te kijken hoe betrokken je nog bent bij je behandeling.

Huiswerk

- Huiswerk moet gemaakt worden.
- Als iemand zijn huiswerk niet heeft gemaakt, dan kan er worden afgesproken dat dit alsnog wordt ingeleverd bij een van de begeleiders. Dit lever je dan op zaterdag in bij jouw groepsleiding.
- Heb je twee keer geen huiswerk gemaakt, dan zal er een gesprek plaatsvinden met jouw persoonlijke begeleider en behandelverantwoordelijke om te kijken hoe betrokken je nog bent bij je behandeling.
- Als je een huiswerkopdracht niet hebt gemaakt omdat hij te moeilijk was, dan zul je moeten kunnen laten zien dat je wel je best hebt gedaan om het te maken. (zelf om hulp vragen bij anderen of de begeleiding).

Wat doe je wel en wat doe je niet tijdens de training?

- Hoe gaan we met elkaar om?
- Je doet actief mee. Dit betekent dat je ook meedoet met praten en niet alleen maar stilletjes op je stoel zit.
- Je lacht een ander niet uit en laat een ieder uitpraten.
- Je doet je jas uit (hang deze op de kapstok of over je stoel). Je doet je pet af en draagt geen zonnebril. Dit doe je omdat dit beleefd is.
- Je praat niet met anderen buiten de groep over wat er tijdens de leergroep is besproken.
- Als je een verhaal vertelt dan vertel je dit over jezelf en niet over een ander.
Bijv: " Ik ken iemand die wel eens heel kwaad was en die toen....." niet goed.
"Als ik kwaad ben dan" **is goed.**
- Agressief gedrag is niet toegestaan. Als je aan deze module meedoet, betekent dit dat je jouw boosheid al voor een gedeelte onder controle hebt. Als het je toch niet lukt om jezelf onder controle te houden, dan wordt je verzocht om te vertrekken naar je afdeling. De trainers zullen later een gesprek met jou hebben en kijken of je weer kunt meedoen.

Rode en gele kaarten

De trainers of begeleiders hanteren de volgende spelregels:

als je een algemene regel en/of omgangsregel overschrijdt, dan kun je een gele kaart krijgen. Twee gele kaarten zijn gelijk aan een rode kaart.

Een gele kaart wordt gegeven bij een minder ernstige overtreding. Bijv.: laten blijken dat je er niet zoveel zin in hebt en daarom maar gaat ouwehoeren en boeren laten. Achterstevoren op je stoel zitten.....enzovoort.

Door beter je best te doen, kun je je gele kaart ook weer kwijtraken. Dit bepaalt de trainer.

Een rode kaart of twee gele betekent dat je de leergroep moet verlaten. Er zal direct contact worden opgenomen met je afdeling

en je behandelverantwoordelijke. Hier zal dan besproken worden of je al zo ver bent om aan deze leergroep mee te doen of dat je nog even moet wachten. Je zult dan misschien later nog eens kunnen deelnemen.

Bijlage 4. Toelichting motiverende gespreksvoering en daarop gerichte technieken en competenties

Motiverende gespreksvoering is ontwikkeld binnen de verslavingszorg, maar wordt vanwege de positieve resultaten in steeds meer settings gebruikt. Motiverende gespreksvoering is bedoeld om cliënten te stimuleren om hun problemen (zelfstandig) aan te pakken. Door als hulpverlener een empathische en motiverende houding aan te nemen, zijn cliënten actiever betrokken bij de begeleiding en worden betere resultaten geboekt. De motivatie van een cliënt is een zeer belangrijke algemeen werkzame factor in de hulpverlening en dat het stimuleren van motivatie positieve effecten heeft, is dan ook niet verassend.

Motiverende gespreksvoering wordt binnen GoA gebruikt omdat cliënten vaak afwijzend tegenover gedragsverandering staan. Met behulp van motiverende gespreksvoering worden cliënten, ook als zij hier aanvankelijk niet voor open staan, stap voor stap voorbereid op gedragsverandering.

De kern van motiverende gespreksvoering is mensen laten inzien dat zij een probleem hebben en hen motiveren dit probleem aan te pakken. Met motiverende gespreksvoering wordt de intrinsieke motivatie van de cliënt om te veranderen vergroot door de ambivalentie van de cliënt te onderzoeken en op te lossen.

Uitgangspunt van motiverende gespreksvoering is dat de bereidheid tot verandering niet een vaststaand cliëntkenmerk is, maar een variabele die beïnvloed kan worden via communicatie en interactie. Dit betekent dat een hulpverlener motivatie bij cliënten moet opwekken in plaats van het op te leggen (wat in veel gevallen averechts werkt). Onderdelen van het stimuleren van motivatie zijn:

- Empathisch zijn: Een accepterende houding van de hulpverlener en begrijpen dat ambivalentie normaal is. Vanuit deze empathische houding kan hij de cliënt helpen om zijn ambivalentie te overwinnen en te veranderen.
- Discrepantie ontwikkelen: Zorgen dat discrepantie ontstaat tussen het huidige gedrag van de cliënt en belangrijke doelen of waarden die de cliënt heeft. De cliënt moet ontdekken waarom het voor hem belangrijk is om te veranderen. Vanwege de licht verstandelijke beperking hebben cliënten hier moeite mee. De begeleider helpt de cliënt (samenwerken) om deze argumenten boven tafel te krijgen. Hierbij wordt discussie zoveel mogelijk vermeden.
- Omgaan met weerstand: Weerstand van de cliënt is een signaal om van strategie te veranderen. Weerstand hoeft niet bestreden te worden, maar erkend en onderzocht.
- Self-efficacy ondersteunen: De overtuiging van een cliënt dat hij beschikt over de capaciteiten om te veranderen. Wanneer de hulpverlener vertrouwt op de cliënt en diens capaciteiten en dit laat merken dan gaat de cliënt hier zelf ook in geloven. Dit vormt een belangrijke stimulans voor succesvolle gedragsverandering.

De vormgeving van bovenstaande principes gebeurt door gebruik te maken van specifieke technieken die kenmerkend zijn voor motiverende gespreksvoering (Miller & Rollnick):

- Reflectief luisteren: Doelen van het reflecteren zijn het tonen van empathie voor de cliënt, het bevestigen van zijn gedachten en gevoelens en hem helpen door te gaan met het proces van zelfontdekking.
- Omgaan met weerstand: Motiverende gespreksvoering lijkt meer op een dans, waarin de therapeut met de cliënt meebeweegt om te helpen weerstand overwinnen en te veranderen, dan op een worstelwedstrijd waarin de hulpverlener zorgt dat de cliënt verandert.
- Agenda bepalen en toestemming vragen: Door cliënten te vragen wat zij willen bespreken, zorgt de hulpverlener dat cliënten actief en bereidwillig deelnemen aan het proces. Dit kan ook betekenen dat de cliënt bepaalt over welk gedrag hij wil praten en welk doel de sessie/interventie in het algemeen heeft (vraaggericht).
- Uitlokken van verandertaal: Omdat mensen meer accepteren en eerder handelen wanneer zij zelf iets willen, proberen hulpverleners cliënten uitspraken te laten doen waaruit blijkt dat ze willen veranderen of denken hiertoe in staat te zijn. Hoe beter dit lukt, hoe groter de toewijding en motivatie van cliënten zal zijn.

Bijlage 5. Borgingstechnieken

Centraal bij dit onderdeel staat de vraag: hoe kan de trainer i.o. de opgedane leerervaringen verzilveren? Maak een keuze uit een van de hieronder genoemde oefeningen.

De grote afwezige

Deelnemers worden in duo's/trio's verdeeld. De opleider legt uit dat een van hen het afgelopen (dag)deel van de training heeft gemist. Verzoek aan de ander(en) om deze collega-deelnemer in het duo/trio even kort bij te praten. De 'grote afwezig' mag na afloop aangeven of de gegeven samenvatting correct en volledig was.

60 seconden

Deelnemers worden verdeeld in duo's en vertellen elkaar binnen een minuut wat ze tot op dat moment in de training hebben geleerd. De opleider nodigt na afloop van deze exercitie een paar duo's uit om met hun bevindingen te komen en gebruikt dit om de training te vervolgen.

Vragenvuur

Deelnemers bedenken op verzoek van de trainer drie (lastige) vragen voor elkaar over de trainingsinhoud tot op dat moment. Voorwaarde om de vragen ook echt te mogen stellen is dat de vragenbedenker zelf ook de antwoorden weet. Deze borgingstechniek kan plenair, in subgroepen of in duo's worden uitgevoerd.

Spiekbriefje

Deelnemers maken een pictogram of een spiekbriefje over het onderwerp dat zojuist is behandeld. Dit om het 'nooit' meer te vergeten. Deze borgingstechniek kan net zo intensief worden ingezet als de opleider dat zelf wil. De deelnemers kunnen dit gewoon in hun dictaat doen, maar er zijn ook varianten denkbaar dat ze met behulp van stiften, tijdschriften, gekleurd papier een prachtig handzaam kaartje maken dat achteraf wordt gelamineerd.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 6. Responsiviteit

Bij het behandelprogramma GoA worden handreikingen op het gebied van responsiviteit als uitgangspunten genomen, zodat cliënten van de aangeboden behandeling zoveel mogelijk kunnen profiteren. Deze werkwijze draagt ook bij aan de motivatie voor deelname aan het behandelprogramma.

Met het oog op responsiviteit wijzen we voor het verzorgen van GoA expliciet op de volgende aandachtspunten:

Leren door doen en zien (ervaren)

De nadruk moet liggen op 'doen' en 'ervaren' in plaats van op 'praten over'. Elementen als spel en rollenspelen sluiten hier goed bij aan. Bovendien sluit het op afwisselende en meerdere manieren aanbieden van ervaringen bij aan de manier waarop mensen met een LVB leren.

Succeservaringen

Mensen met een LVB moeten geholpen worden de mogelijkheden waarover ze beschikken te ervaren om zo zelfvertrouwen te ondersteunen. Het is daarom van belang te zorgen voor succeservaringen. Het is belangrijk de doelen in haalbare stappen te stellen.

Aansluiten bij concreet denkniveau

Het aanbod moet aansluiten bij de concreet-operationele denkstijl van personen met een LVB. Men wil leren wat duidelijk nut heeft om zelfstandig in het alledaagse leven te hanteren, concreet dichtbij in tijd en ruimte en gericht op de eigen emotionele beleving. Personen met een LVB en (agressieve) impulsieve gedragsproblemen kunnen tijdens trainingsbijeenkomsten profiteren van het werken met vignettes, mits deze sterke overeenkomst vertonen met (risico)situaties uit hun eigen leefwereld (Van Nieuwenhuijzen et al., 2005). Het is dus belangrijk om in oefeningen herkenbare situaties te gebruiken. Ook het werken aan de eigen werkdoelen beantwoordt aan de leerstijl.

Vereenvoudiging

Rekening dient te worden gehouden met het niveau van woordenschat, zinsstructuur en aandachtsspanne van de cliënten. Het gebruik van korte, eenduidige zinnen en simpele woorden is belangrijk. Eveneens is het belangrijk regelmatig te controleren of cliënten de boodschap hebben begrepen en om te verhelderen als nodig. Interventies dienen in concreet materiaal te worden aangeboden en te worden onderverdeeld in kleine overzichtelijke delen. Een relatief kortere tijdsduur van de bijeenkomsten is van belang, evenals het bieden van een overzicht van wat gaat komen.

Herhaling

Bij mensen met een LVB is inslijpen voorwaarde voor het aanleren van nieuwe vaardigheden. Veel tijd inbouwen om herhaling van de stof mogelijk te maken is essentieel. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de cliënten de stof niet saai gaan vinden. Daarom is herhaling in meerdere contexten en met behulp van meerdere oefeningen belangrijk. Zo kan het gewenste gedrag als logisch worden ingeslepen in het gedragsrepertoire.

Directieve methode

Er dient een duidelijke structuur te worden aangeboden. Structuur wordt verschaft door op een vast tijdstip af te spreken, met dezelfde persoon, een overzicht te geven van de tijdsduur en agenda van bijeenkomsten met bijgaande visuele ondersteuning. De structuur van elke sessie moet helder zijn en concreet worden gepresenteerd. Ook de vragen die aan cliënten worden gesteld moeten direct en concreet zijn. Het is van belang alert te zijn op sociaal wenselijke antwoorden op vragen van een te hoog abstractieniveau (Hoe voel je je?).

Generalisatie naar verschillende contexten

Om ervoor te zorgen dat de geleerde vaardigheden zich uitbreiden naar meerdere contexten is het essentieel personen uit de directe omgeving van de cliënten bij de interventie te betrekken. Door oefeningen of herhalingen aan de interventie toe te voegen die in de eigen leefcontext (thuis of leefgroep) moeten worden toegepast, waarbij familieleden of hulpverleners ondersteunen, wordt gewerkt aan generalisatie.

Behoud van het geleerde

Door personen uit de eigen context te betrekken bij de interventie, wordt de kans vergroot dat de cliënten ook in de eigen leefomgeving de geleerde vaardigheden blijven toepassen. Immers, personen uit de eigen context kunnen de cliënten motiveren en ondersteunen in het blijven toepassen van de vaardigheden.

Hiernaast is het belangrijk om nazorg te verlenen. Dat wil zeggen dat ook na het afsluiten van de interventie er terugkombijeenkomsten zijn en dat er aandacht uitgaat naar de preventie van terugval.

trajectum

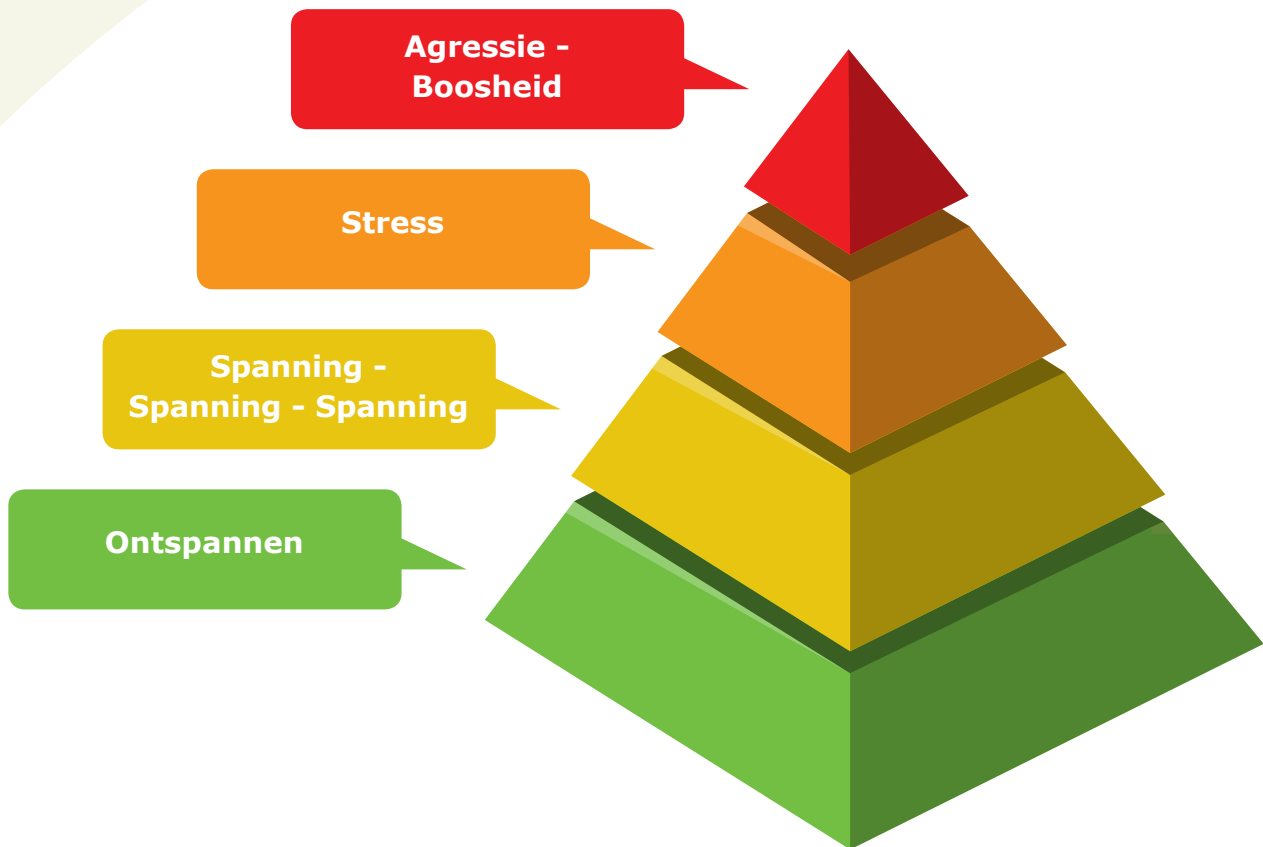
Opleidingshandleiding Grip op Agressie

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 8. Spanningspiramide

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 9. Signaleringsplan

Signaleringsplan

Fase 3: Decompensatie Agressie

Vroege voortekenen	Acties uitgevoerd door mezelf of door de begeleiding /omgeving

Fase 2: Dreigende crisis Stress

Vroege voortekenen	Acties uitgevoerd door mezelf of door de begeleiding /omgeving

Fase 1: Spanningen Spanning - spanning - spanning

Vroege voortekenen	Acties uitgevoerd door mezelf of door de begeleiding /omgeving

Fase 0: Evenwichtsfase Ontspannen

Vroege voortekenen	Acties uitgevoerd door mezelf of door de begeleiding /omgeving

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 10. Spanningsthermometer

Naam deelnemer: _____

Datum: _____

Zelf leren om bij te houden hoe het met je gaat

DE SPANNINGSTHERMOMETER

100 graden	Je bent vreselijk gespannen. Je kunt niet meer nadenken. Je kunt jezelf niet meer tegenhouden. Om te gaan schreeuwen, te slaan of te gaan gooien. Al je spieren zijn gespannen. Je bent zo gespannen, dat je dat op dat moment zelf niet meer weet. Je merkt het pas na afloop omdat de groepsleiding je hierop attent gemaakt heeft.
75 graden	Je bent behoorlijk gespannen. Maar je kunt jezelf nog onder controle houden. Je moet als het ware steeds een beetje tegen jezelf praten om het goed te laten gaan.
50 graden	Het gaat goed, je hebt jezelf goed onder controle, er zijn wel wat problemen, maar je kunt alles goed aan.
25 graden	Je bent helemaal niet gespannen. Je voelt je heerlijk rustig, je kunt lekker ontspannen gaan zitten of liggen, je hebt je gedachten onder controle en als er even geen gedachten zijn is het ook goed.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 11. De 5 G's

De 5 G's

G - Gebeurtenis

Hierin schrijf je wat er precies gebeurde.

G - Gedachte

Hierin schrijf je wat je gedachten waren op het moment dat de gebeurtenis plaats vond.
(Bijvoorbeeld: 'Zij moeten mij weer hebben').

G - Gevoel

Hierin schrijf je het gevoel wat je krijgt toen die gedachte bij je op kwam
(boos, bang, blij, bedroefd of beschaamd).

G - Gedrag

Hierin schrijf je wat je deed aan de hand van de gedachten en gevoelens (Bijvoorbeeld
wegrennen, met deuren slaan).

G - Gevolg

Hierin schrijf jij hoe de gebeurtenis eindigde en of jij je doel hebt bereikt.

G - Gebeurtenis	G - Gedachte	G - Gevoel	G - Gedrag	G - Gevolg
Ik krijg geen peuk van Piet.	Hij moet mij altijd hebben.	Boos en geïrriteerd naar Piet toe.	Ik ging schelden. Ik ben kwaad naar mijn kamer gegaan.	Ik heb die avond dan maar geen sigaret gehad, en trammelant met de groepsleiding.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 12. De 5 G's / Herkennen van gedachten

Herkennen van Gedachten

De 5 G's

5 G's	Gebeurtenis 	Gedachten 	Gevoelens / lichamelijke reacties 5 B's 	Gedrag / mijn reactie 	Gevolg
Wat is er echt gebeurd?					
Als ik anders gehandeld had!					

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 13. (Cognitieve) Groepstherapie en groepsdynamiek bij LVG

De verschillende modules van het behandelprogramma worden in groepsvorm aangeboden. Binnen het behandelprogramma wordt gewerkt met kleine groepen van in principe vier deelnemers.

Groepsbehandeling biedt een aantal voordelen en mogelijkheden die in individuele behandeling ontbreken.

- Allereerst heeft groepsbehandeling voor cliënten het voordeel dat zij met 'lotgenoten' in een groep zitten. Alle deelnemers worden gekenmerkt door een licht verstandelijke beperking en agressieproblematiek. Hierdoor is sprake van herkenning en ontstaat de mogelijkheid om ervaringen te delen en van elkaar te leren. De mogelijkheid om te leren van elkaar is een groot voordeel van de groep omdat cliënten sneller een correctie of suggestie van elkaar accepteren dan van een trainer. Ook kan het gedrag van cliënten verbeteren door het imiteren of verbeteren van gedrag van andere groepsleden of doordat het als het ware een spiegel wordt voorgehouden.
- Een tweede voordeel van de groep is dat het een veilige, gecontroleerde omgeving biedt om in kleine stapjes met alternatief gedrag te oefenen. Belangrijk is hierbij ook de steun die cliënten aan elkaar ontleen als het, binnen maar met name buiten de training, moeilijk blijkt het gewenste gedrag te laten zien.
- Derde voordeel van groepstherapie is dat cliënten niet alleen afhankelijk zijn van de trainer om zich te ontwikkelen, maar ook van elkaar. Aangezien cliënten ook regelmatig buiten de training samenzijn, kunnen zij hierbij ondersteunen.
- Ten slotte geldt dat groepsbehandeling een vorm van sociale vaardigheidstraining is doordat het onlosmakelijk verbonden is met leren praten en luisteren, het leren omgaan met interactieproblemen, zoals het verschillende interpreteren van bepaalde gebeurtenissen of gedragingen. Juist voor cliënten met agressieproblematiek zijn dit zeer waardevolle lessen. Hierdoor kunnen zij hun assertiviteit vergroten, gevoelens leren relativeren, leren zich af te stemmen op en mee te denken met anderen en wordt het empathisch vermogen vergroot. In een individuele behandeling zouden deze voordelen ontbreken.

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 14. Eerste Hulp Kaart (EHK)**Eerste Hulp Kaart voor cliënten**
EHK

Eerste hulp bij boosheid en spanning	Vaste momenten waarop ik naar de kaart kijk
<i>Wat kan ik doen als ik op 75 graden zit?</i>	

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 15. Leerstijlenvragenlijst Kolb

Deze vragenlijst is bedoeld om je te helpen je eigen voorkeurstijlen te ontdekken. Vaak weten mensen van zichzelf wel welke voorkeuren ze hebben, maar zijn zich er niet altijd van bewust. Deze vragenlijst helpt jezelf je eigen stijl(en) in kaart te brengen. De nauwkeurigheid van de resultaten hangt af van de mate waarin je eerlijk bent tegenover jezelf. Er zijn geen goede of verkeerde antwoorden. Beantwoord de vragen snel, zonder veel nadenken.

*Kruis aan of je het eens of oneens bent met de onderstaande uitspraken.
Geef bij twijfel het best passende antwoord.*

	<i>EENS</i>	<i>ONEENS</i>
1. Ik heb een uitgesproken mening over wat goed en slecht is.	n	n
2. Ik doe vaak iets zonder na te denken over de mogelijke gevolgen.	n	n
3. Ik tracht problemen stap voor stap op te lossen.	n	n
4. Ik ben van mening dat formele procedures en voorschriften het gedrag van mensen dwangmatig maakt.	n	n
5. Ik heb de reputatie een directe 'no-nonsense' stijl te hebben.	n	n
6. Ik vind dat acties gebaseerd op intuïtie vaak net zo goed zijn als acties op basis van zorgvuldig nadenken en analyseren.	n	n
7. Ik houd van het soort werk waarbij ik de tijd heb om de onderste steen boven te krijgen.	n	n
8. Ik vraag mensen regelmatig naar hun basisvooronderstellingen.	n	n
9. Het belangrijkste is of iets werkt in de praktijk.	n	n
10. Ik zoek actief naar nieuwe ervaringen.	n	n
11. Als ik over een nieuw idee of benadering hoor, begin ik onmiddellijk te werken aan een toepassing in de praktijk.	n	n
12. Ik hecht veel belang aan zelfdiscipline zoals gezond eten, regelmatige lichaamsbeweging, vasthouden aan bepaalde routines, enzovoort.	n	n
13. Ik stel er eer in iets grondig en systematisch te doen.	n	n
14. Ik kan het best opschieten met logische, analytische mensen en minder met spontane, irrationele mensen.	n	n
15. Ik ben voorzichtig met de interpretatie van beschikbare gegevens en vermijd overhaaste conclusies.	n	n
16. Ik houd ervan doordacht tot een beslissing te komen na afweging van vele alternatieven.	n	n
17. Ik voel me meer aangetrokken tot nieuwe ongebruikelijke ideeën dan tot praktische.	n	n
18. Ik houd niet van iets dat onaf is en geef er de voorkeur aan dat dingen passen in een samenhangend patroon.	n	n
19. Ik aanvaard en houd vast aan vastgelegde procedures en richtlijnen zolang ik merk dat dit efficiënt is om het werk gedaan te krijgen.	n	n
20. Ik houd ervan mijn acties in verband te brengen met een algemeen principe.	n	n

	<i>EENS</i>	<i>ONEENS</i>
21. In discussies houd ik ervan recht op mijn doel af te gaan.	n	n
22. Ik heb het liefst een afstandelijke, tamelijke formele band met de mensen op mijn werk.	n	n
23. Ik ben dol op de uitdaging iets nieuws en anders aan te pakken.	n	n
24. Ik houd van mensen die grappen kunnen waarderen en spontaan zijn.	n	n
25. Ik let zeer nauwkeurig op details alvorens tot een conclusie te komen.	n	n
26. Ik vind het moeilijk om met ongebruikelijke, dolle ideeën te komen.	n	n
27. Ik vind het zonde van mijn tijd om ergens omheen te draaien.	n	n
28. Ik waak ervoor om te snel tot conclusies te komen.	n	n
29. Ik geef er de voorkeur aan om over zoveel mogelijk informatiebronnen te beschikken, hoe meer gegevens, hoe liever.	n	n
30. Oppervlakkige mensen die dingen niet serieus nemen, irriteren mij meestal.	n	n
31. Ik luister naar de mening van anderen voordat ik mijn eigen mening naar voren breng.	n	n
32. Ik ben tamelijk open over mijn eigen gevoelens.	n	n
33. In discussies houd ik ervan de manoeuvres van anderen te observeren.	n	n
34. Ik reageer liever spontaan en flexibel op iets, dan dingen van tevoren te plannen.	n	n
35. Ik voel me aangetrokken tot technieken als 'netwerkanalyse', 'stroomdiagrammen', 'branching-programmes' en 'waarschijnlijkheidsplanning'.	n	n
36. Ik vind het vervelend als ik werk moet afraffelen om een deadline te halen.	n	n
37. Ik beoordeel iemands ideeën graag op hun praktische waarde.	n	n
38. Rustige, nadenkende mensen maken me onrustig.	n	n
39. Ik raak vaak geïrriteerd door mensen die zich onbesuisd ergens instorten.	n	n
40. Het is belangrijker van het heden te genieten dan te denken over het verleden of de toekomst.	n	n
41. Ik denk dat beslissingen gebaseerd op een grondige analyse van alle informatie, gezonder zijn dan beslissingen op basis van intuïtie.	n	n
42. Ik ben tamelijk perfectionistisch ingesteld.	n	n
43. Tijdens discussies draag ik veel ideeën bij die me zo ineens te binnen schieten.	n	n
44. In de bijeenkomsten geef ik praktische, reële ideeën.	n	n
45. Regels zijn er om vaker wel dan niet overtreden te worden.	n	n
46. Ik geef er de voorkeur aan me afzijdig te houden en alle perspectieven te overwegen.	n	n
47. Ik vind dikwijls zwakheden en tekortkomingen in de argumenten van anderen.	n	n
48. Over het algemeen spreek ik meer dan dat ik luister.	n	n
49. Vaak vind ik betere en meer praktische mogelijkheden om iets te doen.	n	n
50. Ik vind dat geschreven rapporten kort, kernachtig en ter zake moeten zijn.	n	n

	<i>EENS</i>	<i>ONEENS</i>
51. Ik ben ervan overtuigd dat verstandig, logisch denken uiteindelijk overwint.	n	n
52. Ik bespreek liever serieuze zaken met mensen dan te praten over koetjes en kalfjes.	n	n
53. Ik houd van mensen die met beide benen op de grond staan.	n	n
54. In gesprekken word ik ongeduldig als mensen met irrelevante zaken en bijzaken komen.	n	n
55. Wanneer ik een rapport moet schrijven, heb ik de neiging een heleboel kladjes te maken voordat ik aan de eigenlijke versie toekom.	n	n
56. Ik houd ervan dingen uit te proberen om te kijken of het werkt in de praktijk.	n	n
57. Ik houd ervan op een logische manier antwoorden te vinden.	n	n
58. Ik vind het fijn om veel aan het woord te zijn.	n	n
59. In discussies vind ik dat ik vaak de realist ben die de mensen bij het onderwerp houdt en wollige speculaties vermijdt.	n	n
60. Ik sta graag stil bij diverse alternatieven voor ik mijn beslissing neem.	n	n
61. In discussies ben ik vaak het minst geëmotioneerd en het meest objectief.	n	n
62. In discussies ben ik meer geneigd me op de achtergrond te houden dan de leiding te nemen en veel aan het woord te zijn.	n	n
63. Ik breng lopende activiteiten graag in verband met de langere termijn en een ruimer kader.	n	n
64. Als er iets misgaat, laat ik dat het liefst snel van mij afglijden als iets waar ik van geleerd heb.	n	n
65. Ik ben geneigd om wilde en dwaze ideeën af te wijzen als onpraktisch.	n	n
66. 'Bezint eer ge begint' is het beste.	n	n
67. Bij elkaar genomen luister ik meer dan dat ik praat.	n	n
68. Ik ben tamelijk hard tegen mensen die het moeilijk vinden om iets logisch aan te pakken.	n	n
69. Ik denk dat in de meeste gevallen het doel de middelen heiligt.	n	n
70. Ik vind het niet erg om de gevoelens van mensen te kwetsen als het werk maar gebeurt.	n	n
71. Ik vind de formaliteit van eerst specifieke doelen stellen en plannen uitstippelen, verlamvend.	n	n
72. Ik ben meestal de centrale figuur op een feestje.	n	n
73. Ik doe alles wat nodig is om iets gedaan te krijgen.	n	n
74. Ik verveel me snel met methodisch, gedetailleerd werk.	n	n
75. Ik onderzoek graag de uitgangspunten, principes en theorieën die aan zaken of gebeurtenissen ten grondslag liggen.	n	n
76. Ik ben altijd geïnteresseerd in wat anderen denken.	n	n
77. Ik houd ervan dat vergaderingen systematisch verlopen, en dat de overeengekomen agenda behandeld wordt.	n	n
78. Ik houd mij verre van subjectieve of omstreden onderwerpen.	n	n
79. Ik geniet van drama en opwinding in een crisissituatie.	n	n
80. Mensen vinden mij vaak ongevoelig voor hun gevoelens.	n	n

Leerstijlenvragenlijst Kolb - scoringswijze

U krijgt één punt voor elke uitspraak waarvoor u heeft aangekruist dat u het EENS bent.

U krijgt geen punten voor de uitspraken waar u het mee ONEENS bent.

Geef hieronder aan voor welke uitspraken u mee EENS heeft aangekruist.

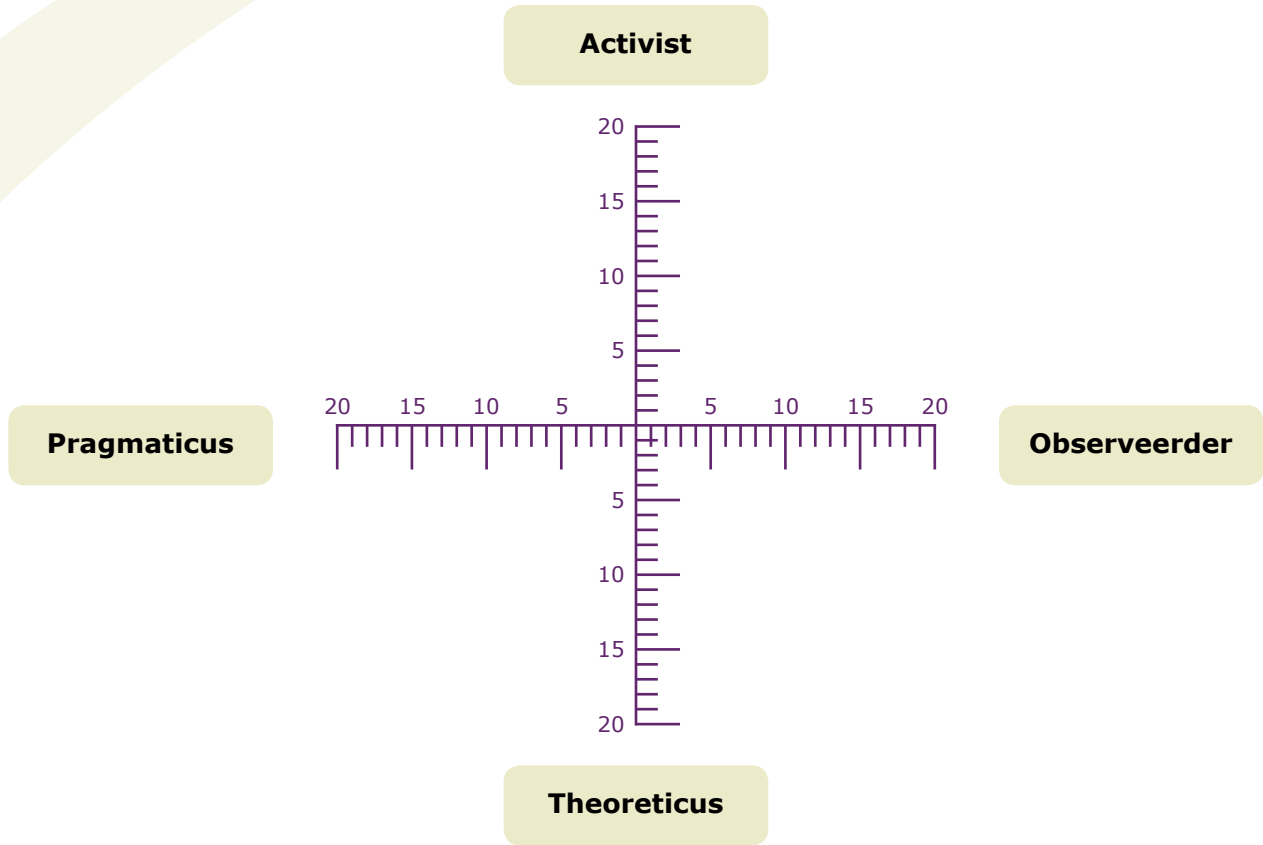
2	7	1	5
4	13	3	9
6	15	8	11
10	16	12	19
17	25	14	21
23	28	18	27
24	29	20	35
32	31	22	37
34	33	26	44
38	36	30	49
40	39	42	50
43	41	47	53
45	46	51	54
48	52	57	56
58	55	61	59
64	60	63	65
71	62	68	69
72	66	75	70
74	67	77	73
79	76	78	80
Totaal:			
Activist	Obserververder	Theoreticus	Pragmaticus

Omcirkel je scores in de onderstaande tabel en verbind ze met elkaar

Activist	Observeerder	Theoreticus	Pragmaticus	
20	20	20	20	A Zeer sterke preferentie
19				
18		19		
17			19	
	19	17		
16				
15		17	18	
14				
13	18	16	17	
12	17	15	16	B Sterke Preferentie
	16			
11	15	14	15	
10	14	13	14	C Gemiddelde preferentie
9	13	12	13	
8				
7	12	11	12	
6	11	10	11	D Lage preferentie
5	10	9	10	
4	9	8	9	
3	8		8	E Zeer lage preferentie
	7	7	7	
2	6	6	6	
	5	5	5	
	4	4	4	
1	3	3	3	
	2	2	2	
	1	1	1	
0	0	0	0	

Zet de scores uit op de armen van de onderstaande as

Bijlage 16. In 6 stappen naar de gewenste oplossing'

Omgaan met Boosheid en Agressie

"In 6 stappen naar een goede gewenste oplossing"

1. Gebeurtenis inbrengen door cliënten (exploratie)
2. Alle gebeurtenissen opschrijven en vervolgens turven (sharing)
3. Een gebeurtenis onderzoeken en naspelen (modeleren)
4. Vragen naar een alternatief
5. Enkele alternatieven naspelen en geschikte oplossing bespreken
6. Eventuele afspraken maken

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 17. Roos van Leary

Omgaan met Boosheid en Agressie

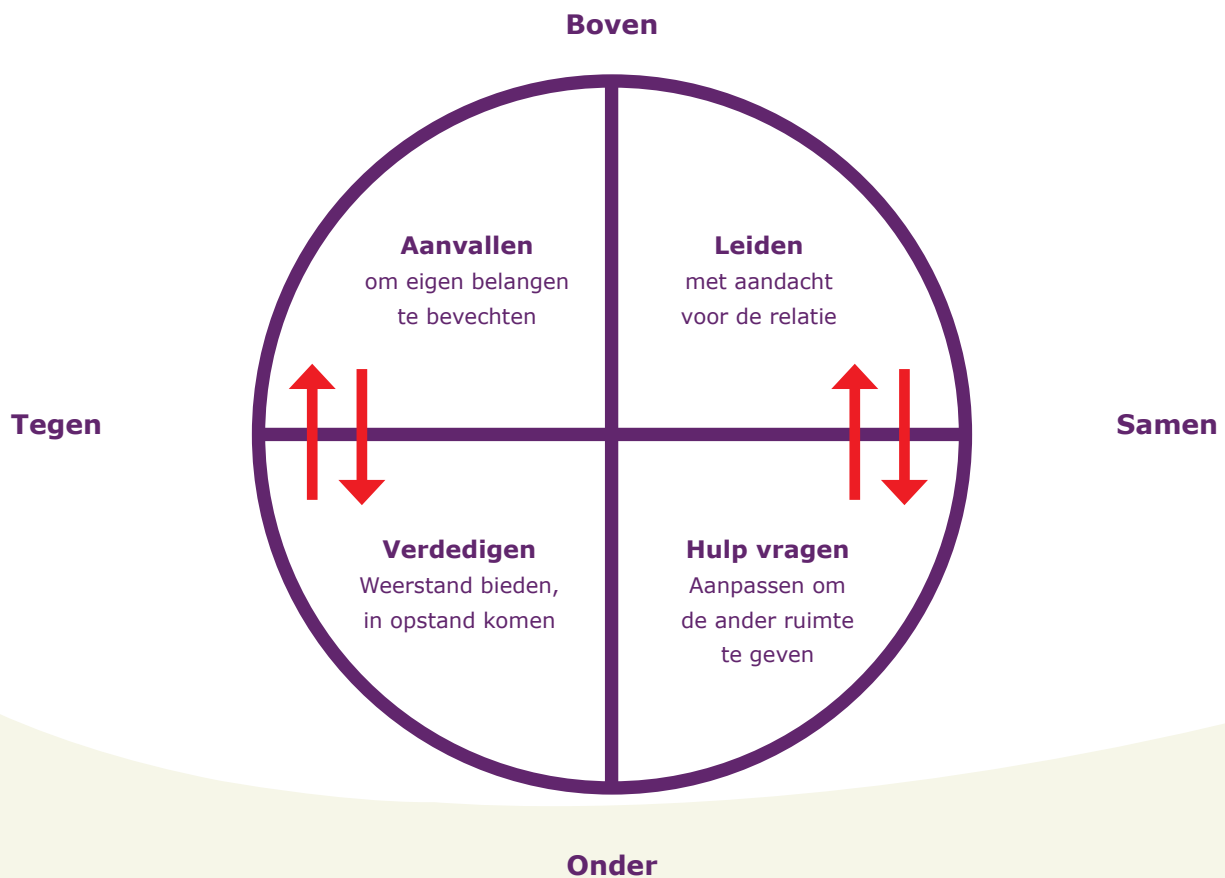
Roos van Leary

Aanvallend gedrag:

Iemand neemt de leiding en werkt tegen= boven - tegen gedrag

Leidingnemend gedrag:

Iemand neemt de leiding en wil ook samenwerken= boven - samen gedrag

Verdedigend gedrag:

Iemand die tegenwerkt en ook geen leiding neemt= onder - tegen gedrag

Hulpvragend gedrag:

Iemand die tegenwerkt en neemt geen leiding, wil wel samenwerken= onder - samen gedrag

trajectum

Opleidingshandleiding Grip op Agressie

Bijlage 18. Powerpoint dia's GoA opleiding dagdeel 1 t/m 8

Opleidingsprogramma (1)

Dagdeel	Thema	Programma- onderdeel	Bevoegdheids- niveau en organisatie	Uitkomst
1	Agressie		Spiegelgala	Intakegesprek
2	Behandelingstrategie GoA Beveiligingsniveau model Statische en dynamische risicofactoren Agressie Mokken en modelmaten		Multimediale video's	Ondersteuning vragenstuk
3	Sociaal informatieveren- kingsmodel (SIV) SIV	1-3's	Beveiligings- degrete en zamenleving	1-3's
4	Stukadoer programma	1-3's Aanpakprogramma Agressiegesprek Agressieherkenning	Multimediale groepsactiviteit	Stukadoer Aanpakprogramma Agressiegesprek Intakegesprek groepsactiviteit

Opleidingsprogramma (2)

1	Cognitieve processen	1-3's Sociale Hulp Kaart	Thema's/onderdelen afpakken	Sociale Hulp Kaart
2	Gedrag	In 4 stappen naar de grootste oplossing	Thema's/onderdelen afpakken	In 4 stappen naar de grootste oplossing
3	Selfmanagement	Selfmanagement	Thema's/onderdelen afpakken Beoordeling en reflexie	Feedback geven Omgaan met weerstand
4		Alle onderdelen	Werkwijze opleiding en ondersteuning programma	Ondersteuning en vraagstukken

- Programma dagdeel 1**
1. Welkom, voorstellen opleiders GoA
 2. Voorstellen trainers L.O.
 3. Toelichting opleiding en programma dagdeel 1
 4. Agressie: definitie en verschillende vormen van agressie
- Pauze**
5. Behandelprogramma GoA
 6. Defining intakegesprek cliënt
 7. Spiegelgala GoA
 8. Afsluiting : samenvatting, evaluatie en afspraken

Waarom deze training?

Een lichte verstandelijke beperking (LVB) en bijkomende problematiek leiden relatief vaak tot gedragsproblemen (Moozen, De Wit, & Hooijveen, 2011). Agressief gedrag komt veelvuldig voor binnen deze groep en kan samenhangen met delictgedrag.

Voor cliënten met een LVB en ernstig agressief (delict)gedrag heeft Trajectum een behandelprogramma ontwikkeld: Grip op Agressie (GoA).

- Wat is agressie?**
1. Agressief gedrag kan de vorm van ernstig probleemgedrag aannemen, maar ernstig probleemgedrag omvat meer dan alleen agressief gedrag.
 2. 'Destructief gedrag' is gedrag waarbij iets fysiek vernietigd wordt.
 3. 'Impulsief' is te zien als een persoonlijkheidsbepaling die de kern op (impulsief) agressief gedrag vormt.
 4. 'Frustratie' kan ten grondslag liggen aan het ontstaan van agressief gedrag, maar frustratie leidt niet altijd tot agressief gedrag en niet aan al het agressieve gedrag gaat frustratie vooraf.
 5. 'Woede' is een term die een mildere vorm van woede beschrijft.
 6. Het 'arousal' wordt een staat van lichamelijke en/of psychische opwindend of geïntensiteerd bedoeld. spanning. Een verhoogde 'arousal' is een risicofactor en kan leiden tot agressief gedrag.

trajectum

Agressief gedrag

A. Bericht op andere personen: *hoft fysiek agressief gedrag
ernstig fysiek agressief gedrag
ernstig verbale dreigend gedrag
ernstig tot dodelijk / moord
ernstig / moord
dood door schuld
hoft door verbale rijken*

B. Bericht op dieren
C. Bericht op voorwerpen
D. Dreiging met geweld: *vervalsing / veronting van goederen
roofval
ontvoering / gijzeling*

Streefdoel: *hoft fysiek agressief gedrag
hoft fysiek agressief gedrag*

Bevinding: *met geweld voor anderen
met schadelijk geweld voor goederen*

Opdracht 1 Pagina 1 van 1

trajectum

Opdracht

**Formuleer in groepjes van 3
een eigen definitie van agressie**

Opdracht 1 Pagina 1 van 1

trajectum

Definitie

- In literatuur omschreven als geweld (vooral geweld naar anderen) met aanzienlijke kans op letsel.
- In definities:
 1. Gedrag
 2. Motivatie en/of intentie
 3. Theoretische constructen
- Er is geen eenduidige omschrijving of definitie

Opdracht 1 Pagina 1 van 1

trajectum

Agressie/definities

- **Perry, Perry & Boldizar (1990):** Agressie is gedrag dat erop gericht is letsel toe te brengen aan een ander.
- **Evenwel:** niet in alle gevallen waarin sprake is van geweld en/of het toebrengen van letsel gesproken kan worden van agressie. Zelfverdediging wordt niet gezien als agressie. Er is dus sprake van een beoordelingsaspect.
- Van bewuste intentie hoeft niet altijd sprake te zijn om van agressie te kunnen spreken (denk bijvoorbeeld aan agressie van psychiatrische patiënten).

Opdracht 1 Pagina 1 van 1

trajectum

Definitie agressie binnen GoA

Agressief gedrag is 'uiterlijk waarneembaar gedrag, zowel intentioneel als niet-intentioneel, dat fysieke en/of psychische schade of letsel toebrengt of zou kunnen toebrengen aan personen, dieren of voorwerpen. Het gedrag is in strijd met heersende regels of normen en wordt door het slachtoffer zelf of door anderen ervaren als agressief, schadelijk, bedreigend en/ of kwetsend'.

Opdracht 1 Pagina 1 van 1

trajectum

Pauze

Opdracht 1 Pagina 1 van 1

trajectum

Handleidingenset GoA

- Theoriehandleiding
- Opleidingshandleiding
- Programmahandleiding (incl. deelnemersboeken)
- Beoordelings- en evaluatiehandleiding
- Managementhandleiding
- Samenvatting met leeswijzer

Opdring 101 Pagina 11 van 18

trajectum

De opbouw van GoA

Pak de Theoriehandleiding erbij

Figuur 2

Opdring 101 Pagina 11 van 18

trajectum

Handleidingenset GoA

- Cliënt kent en erkent eigen agressief gedrag
- Cliënt kent de eigen interne en externe risicofactoren voor agressief gedrag
- Cliënt kent de eigen signalen (gedachten, gevoelens, arousal) van dreigend agressief gedrag
- Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken
- Cliënt geeft de voorkeur aan alternatieve technieken (assertieve en sociale vaardigheden) boven gebruik van agressief gedrag
- Cliënt verbetert zijn assertieve en sociale vaardigheden

Opdring 101 Pagina 11 van 18

trajectum

Modules GoA

- Herkennen van gevoelens 1
- Herkennen van gevoelens 2
- Herkennen van gedachten
- Omgaan met agressie en boosheid 1
- Delictscenario
- Omgaan met agressie en boosheid 2
- Terugvalpreventie
- Parallele training sociale vaardigheden

Opdring 101 Pagina 11 van 18

trajectum

Intake- en kennismakingsgesprek met cliënt

- **Motivatie**
- **Voorkennis**
- **Waar moeten wij rekening mee houden bij jou?**
- **Afspraken**
- **Huiswerk**
- **Ontspanningsoefeningen**

Opdring 101 Pagina 11 van 18

trajectum

Formulier intakegesprek met cliënt

Naam cliënt/ouder/verzorger:
Naam trajectleider/opleider:
Adres:
Voorkennis aanpak:
Afspraken:
Handtekening / stempel:

Opdring 101 Pagina 11 van 18

trajectum

Spelregels voor de training 'Grip op Agressie'

- Afwezigheid
- Te laat komen
- Huiswerk
- Wat doe je wel en wat doe je niet tijdens de training?
- Rode en gele kaarten

rode en gele kaarten

Spelregels 2011 Pagina 11 van 19

trajectum

Afsluiting en evaluatie

Spelregels 2011 Pagina 12 van 19

trajectum

Een generiek model: biosychosociaal model

Het model beschrijft risicofactoren voor de ontwikkeling van agressief gedrag vanuit:

1. Biologische predisposities
2. Sociaal-culturele context
3. Levenservaringen

→ De wisselwerking tussen bovenstaande factoren bepaalt in hoeverre agressief gedrag zich ontwikkelt en bestendig

Samenvatting 2018 Pagina 2 van 7

trajectum

Risicofactoren bij de doelgroep (1)

- Agressie komt bij mensen met een LVB relatief vaak voor.
- Agressie kan een aanleiding zijn tot verwijzing naar de hulpverlening en opname in een instelling.

Oedracht in groepjes van 2 of 4 personen:
Neem allemaal een bepaalde cliënt in gedachten. Bedenk welke specifieke factoren van invloed kunnen zijn op het agressieve gedrag van deze cliënt. Schrijf de antwoorden op een flip-over.

Samenvatting 2018 Pagina 3 van 7

trajectum

Risicofactoren bij de doelgroep (2)

- Stoornissen in de impulscontrole
- Verkeerd interpreteren van sociale aanwijzingen
- Problemen met het herkennen van emoties
- Tekort in vaardigheden aanvaardigheden
- Minder copingvaardigheden
- Negatieve leerervaringen
- Snel beïnvloedbaar door omgeving
- Aangeboren tekorten
- Niet aangeboren hersenletsel

Samenvatting 2018 Pagina 4 van 7

trajectum

Pauze

Samenvatting 2018 Pagina 5 van 7

trajectum

Korte samenvatting

- Verklaringen (theorieën)
- Risicofactoren

Maar... wat kun je veranderen?

- 1) Statische risicofactoren?
- 2) Dynamische risicofactoren? → GoA

Samenvatting 2018 Pagina 6 van 7

trajectum

Dynamische risicofactoren kunnen worden onderverdeeld in:

- Cognitieve processen
- Emotionele processen
- Gedrag
- Context

Samenvatting 2018 Pagina 7 van 7

trajectum

Dynamische risicofactoren kunnen worden onderverdeeld in:

- Cognitieve processen
- Emotionele processen
- Gedrag
- Context

Opleiding BSL Pagina 11 04-18

trajectum

Programmadoelen GoA
(Zie ook IV en BSL bijlage V)

1. Cliënt kent en erkent eigen agressief gedrag
2. Cliënt kent de eigen interne en externe risicofactoren voor agressief gedrag
3. Cliënt kent de eigen signalen (gedachten, gevoelens, arousal) van dreigend agressief gedrag
4. Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken
5. Cliënt geeft de voorkeur aan alternatieve technieken (assertieve en sociale vaardigheden) boven gebruik van agressief gedrag
6. Cliënt verbetert zijn assertieve en sociale vaardigheden

Opleiding BSL Pagina 11 04-18

trajectum

Programmadoelen GoA
(Zie ook IV en BSL bijlage V)

- Herkennen van gevoelens 1
- Herkennen van gevoelens 2
- Herkennen van gedachten
- Omgaan met boosheid en agressie 1
- Delictscenario
- Omgaan met boosheid en agressie 2
- Terugvalpreventie

parallelle training sociale vaardigheden

Opleiding BSL Pagina 11 04-18

trajectum

Motiveren van deelnemers

Wie denk je over de invloed van motivatie van de deelnemers aan GoA ?

- Motivatie is geen statisch gegeven!

Stadia van motivatie (Miller & Rollnick, 2002):

- Voorbeschouwing
- Overpeinzing
- Besluitvorming
- Actieve verandering

Opleiding BSL Pagina 11 04-18

trajectum

Ontspanningsoefeningen

- Zoek een rustige, warme plek waar het niet tocht.
- Zorg ervoor dat je niet gestoord kunt worden.
- Ga gemakkelijk liggen of zitten.
- Trek je schoenen uit. Zorg ervoor dat je kleding niet knelt.

Opleiding BSL Pagina 11 04-18

trajectum

Afsluiting en evaluatie
(Borgingstechniek '60 seconden')

Opleiding BSL Pagina 11 04-18

trajectum

Programma dagdeel 3

1. Welkom
 - Terugblik op vorige bijeenkomst
 - Toelichting programma dagdeel 2
 - Toelichting op registratie en communicatie
2. Het sociaal informatieverwerkingsmodel (SIV)
3. De 5 G's
4. Trainersvaardigheden
 - Defining 5 G's

Pauze

5. Aanpakken bij de doelgroep: responsiviteit
6. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken

Spanning 100% Pagina 1 van 1

trajectum

Rapportage, registratie en communicatie

- Deelnemers- en presentielijst GoA
- Individuele deelnemersvolgkaart GoA
- Eindverslag module GoA

Spanning 100% Pagina 1 van 1

trajectum

Sociaal informatieverwerkingsmodel SIV (1)

(Crick & Dodge, 1994)

Spanning 100% Pagina 1 van 1

trajectum

Sociaal informatieverwerkingsmodel SIV (2)

(Crick & Dodge, 1994)

Zes cognitieve stappen:

1. Encodering
2. Interpretatie
3. Doelbepaling
4. Genereren van oplossingen
5. Besluitvorming
6. Gefrag

Spanning 100% Pagina 1 van 1

trajectum

Pauze

Spanning 100% Pagina 1 van 1

trajectum

De 5 G's

G -	G -	G -	G -	G -

Opleiding: Grip Pagina: 1 103

trajectum

G - Gebeurtenis
Wat is schrijf je wat er precies gebeurd is...

G - Gedachte
Wat is schrijf je wat je gedachten waren op het moment dat de gebeurtenis plaats vond... (bijvoorbeeld...zij leekten mij weer hebben)

G - Gevoel
Wat is schrijf je het gevoel dat je krijgt als die gedachte bij je opkomt... (leuk, bang, etc; behuif of knuffelen)

G - Gedrag
Wat is schrijf je wat je deed aan de hand van de gedachten en gevoelens (bijvoorbeeld wegrennen, slaan slaan...)

G - Gevolg
Wat is schrijf je hoe de gebeurtenis ontwikkelde en of je je doel hebt bereikt.

G - Gebeurtenis	G - Gedachte	G - Gevoel	G - Gedrag	G - Gevolg

Opleiding: Grip Pagina: 1 104

trajectum

Responsiviteit:

Aansluiten bij de doelgroep

1. Leren door doen en zien (ervaren)
2. Succeservaringen
3. Aansluiten bij concreet denkniveau
4. Vereenvoudiging
5. Herhaling
6. Directieve methode
7. Generalisatie naar verschillende contexten
8. Behoud van het geleerde

Opleiding: Grip Pagina: 1 105

trajectum

Afsluiting en evaluatie

(Borgingstechniek 'de grote afwezige')

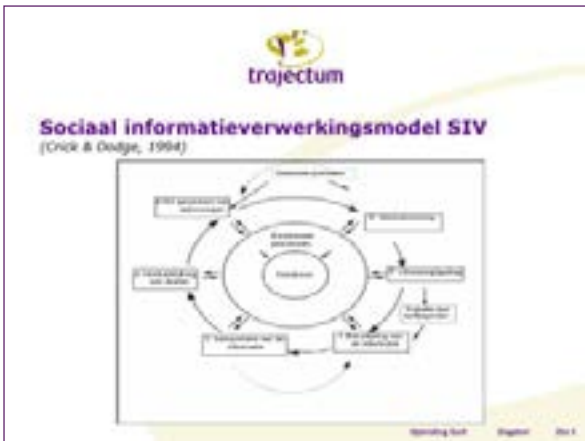
Opleiding: Grip Pagina: 1 106

Programma dagdeel 4

1. Welkom
 - Terugblik op vorige bijeenkomst
 - Toelichting programma dagdeel 4
2. Emotionele processen
3. Werkvormen GoA:
 - Spanningspiramide
 - Spanningsthermometer
 - Signaleringsplan
- Pausa
4. Defining motiveren van deelnemers
5. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken

Spanningstool Pagina 4 van 4

De 5 G's

G...	G...	G...	G...	G...

Spanningstool Pagina 6 van 4

Emotionele processen + G (Gevoelens)

Gebeurtenis
 ↓
 Betekenisgeving
 ↓
 Waarde
 ↓
 Psychofysiologische spanning (LSD/SBS) +
 Normen van zelfcontrole +
 Normen en waarden +
 Sociale kennis +
 Attitude
 ↓
 Aggressief gedrag

Spanningstool Pagina 7 van 4

Welke lichaamssignalen neem jij bij jezelf waar als er sprake is van arousal?

Spanningstool Pagina 8 van 4

trajectum

Programmadoelen GoA

1. Cliënt kent en erkent eigen agressief gedrag
2. Cliënt kent de eigen interne en externe risicofactoren voor agressief gedrag
3. Cliënt kent de eigen signalen (gedachten, gevoelens, arousal) van dreigend agressief gedrag
4. Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken
5. Cliënt geeft de voorkeur aan alternatieve technieken (asseratieve en sociale vaardigheden) boven gebruik van agressief gedrag
6. Cliënt verbetert zijn asseratieve en sociale vaardigheden

Opleidingsboek Pagina 11 van 17

trajectum

Interventies binnen GoA om doelen te bereiken:

1. Herkennen van arousal
2. Reductie van arousal

Opleidingsboek Pagina 12 van 17

trajectum

De spanningspiramide

Opleidingsboek Pagina 13 van 17

trajectum

Deelnemersboek GoA

- Per module
- Individueel
- Werkbladen, (huiswerk)opdrachten
- Naslag voor de deelnemer
- Lezen met persoonlijk begeleider (evt. taalproblemen, begrip)
- Oefenen met de persoonlijk begeleider op de leefgroep
- Overdraagbaar maken, inzichtelijkheid voor overige betrokkenen

Opleidingsboek Pagina 14 van 17

trajectum

Signaleringsplan

Beoordelen	Beoordelingswijze	Reactie
Fase 0: Waarschuwen		
Vroegge signalen		Acties afgeleid door cliënt, hulpverlener of netwerk
Fase 1: Stress		
Vroegge signalen		Acties afgeleid door cliënt, hulpverlener of netwerk
Fase 2: Spanning		
Vroegge signalen		Acties afgeleid door cliënt, hulpverlener of netwerk
Fase 3: Agressie/afwezigheid		
Vroegge signalen		Acties afgeleid door cliënt, hulpverlener of netwerk

Opleidingsboek Pagina 15 van 17

trajectum

Spanningsthermometer

100 graden	Je bent vreselijk gespannen. Woede - agressie
75 graden	Je bent behoorlijk gespannen. stress
50 graden	Niet gaat goed maar spanning valt je opkomen. spanning - spanning - spanning
25 graden	Je bent helemaal niet gespannen. ontspannen.

Opleidingsboek Pagina 16 van 17

Pauze

Training Book Pagina 4 De 10

Rollenspel

Motiveren van cliënten middels motiverende gespreksvoering (één cliënt, één trainer).

Spelregels:

- Trainer kan op elk moment stoppen
- Tijdens time-out advies van andere trainers i.o.
- Na korte periode neemt andere trainer het over

Feedback:
Begrijpelijk, acceptabel en bruikbaar

Training Book Pagina 4 De 10

Afsluiting en evaluatie
(Borgingstechniek 'vragenvuur')

Training Book Pagina 4 De 10

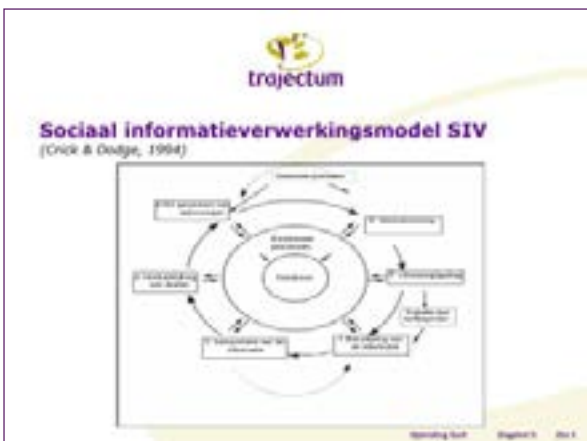

Programma dagdeel 5

1. Welkom
 - Terugblik op vorige bijeenkomst
 - Toelichting programma dagdeel 5
2. Cognitieve processen
3. Interventie GoA:
 - Eerste Hulp Kaart

Pauze

4. Oefening Eerste Hulp Kaart
5. Trainerkwaliteiten algemeen
6. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken

De 5 G's

G...	G...	G...	G...	G...

- Cognitieve gedragstherapie**
- Beïnvloeding dynamische criminogene factoren
 - Centraal staat: de emotie 'woede' komt voort uit de betekenis die de persoon aan een gebeurtenis geeft
 - Cognitieve gedragstherapie bij agressief gedrag grijpt hierop in
 - Maar... ook belangrijk om aandacht te hebben voor de emotionele processen (arousal herkenning en -reductie) en de gedragsmatige component (vergroten zelfcontrole en aanleren alternatieve technieken)

Programmadoelen GoA

1. Cliënt kent en erkent eigen agressief gedrag
2. Cliënt kent de eigen interne en externe risicofactoren voor agressief gedrag
3. Cliënt kent de eigen signalen (gedachten, gevoelens, arousal) van dreigend agressief gedrag
4. Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken
5. Cliënt geeft de voorkeur aan alternatieve technieken (asseratieve en sociale vaardigheden) boven gebruik van agressief gedrag
6. Cliënt verbetert zijn asseratieve en sociale vaardigheden

Opleiding Grip Pagina 11 van 17

Interventies binnen GoA om doelen te bereiken:

1. Herkennen van gedachten
2. Aanleren van technieken om aanloop tot agressief gedrag te doorbreken

Opleiding Grip Pagina 11 van 17

Noem voorbeelden van gedachteschema's

Voorbeeld

Kernovertuiging: "Ik heb continu aandacht nodig, ik kan mijn eigen leven niet aan."

Houding/gedrag: "Als ik alleen ben, moet ik aandacht afdwingen door mezelf zichtbaar pijn te doen."

Automatische gedachte: "Ik ben alleen, men let niet op mij, waar is iedereen?"

Opleiding Grip Pagina 11 van 17

Automatische gedachten

Voorbeeld: automatische gedachte

Als ik dan.....

Als ik iets zeg dan luistert sowieso niemand...

Als ik op de fiets stap dan ga ik krijg ik waarschijnlijk een ongeluk krijgen...

Opleiding Grip Pagina 11 van 17

Inadequate cognities (1)

- Voordelen agressief gedrag overschatten
- Nadelen niet-agressief gedrag onderschatten
- Egoïsme (niet willen erkennen van zichzelf)
- Goed praten wat (men weet dat) verkeerd is

Opleiding Grip Pagina 11 van 17

Inadequate cognities (2)

- Anderen de schuld geven (verantwoordelijkheid ontwijken/ afschuiven)
- Overtrokken reageren ("Het is verschrikkelijk als")
- 'Men moet mij ... niet aandoen' (dan is het gevolg wat ik ga doen voor hun rekening)

Opleiding Grip Pagina 11 van 17

trajectum

Inadequate cognities (3)

- Je eigenlijke doel uit het oog verliezen
- Je laten leiden door onmiddellijke gevolgen en langere termijn gevolgen niet zien
- Selectief waarnemen, op één of enkele aspecten van de situatie ingaan
- Er vanuit gaan dat anderen het op jou gemunt hebben

Opleiding Grip Pagina 9 van 18

trajectum

Inadequate cognities (4)

- Wanneer je het niet weet, de mening overnemen van een ander
- Je laten gebruiken door een ander
- 'Ik zal maar meedoen (met de agressie) want anders tel ik niet mee'
- Groepsdruk: meedoen om erbij te horen, om te vermijden zelf slachtoffer te worden

Opleiding Grip Pagina 10 van 18

trajectum

Een belangrijk onderdeel van GoA is de cognitieve gedragstherapie, daarin worden de negatieve cognities boven tafel gebracht, uitgedaagd en vervangen door nieuwe cognities

Opleiding Grip Pagina 11 van 18

trajectum

Voorbeeld

"Ik ben toch waardeloos, het kan me niks schelen"

vervangen door:

"Ik mag er best zijn, het is belangrijk wat ik doe"

Opleiding Grip Pagina 12 van 18

trajectum

De Eerste Hulp Kaart (EHK)

- Cliënt weet hoe te handelen op momenten van spanningsopbouw.
- Cliënt oefent met gemaakte afspraken om deze eigen te maken en toe te passen.
- Cliënt weet op een veilige manier op risicovolle situaties te reageren.
- EHK kan als motivatie dienen om de leergroep te volgen zie begeleide/ onbegeleide vrijheden.

Opleiding Grip Pagina 13 van 18

trajectum

Voorbeeld EHK

Eerste hulp bij escalatie en spanning Wat kan ik doen als ik op 75 graden zit?	Veelste momenten waarop ik naar de baas bij
1. Ga even naar het toilet	Na het ontbijt
2. Kijk uit het raam en tel tot 10	Na het middageten
3. Neem een strategie	Na het avondeten
4. Doe je afspraken/normering en zet je CD op	
5. Ga een minuut stilzitten maken (kan je de regels nog? wat heb ik te zeggen vandaag?)	

Opleiding Grip Pagina 14 van 18

trajectum

Voorbeeld EHK

Eerste hulp bij boosheid en spanning Wat kan ik doen als ik op 78 graden zit?	Vaste momenten waarin ik naar de kaart kijk
1. Stop uit de situatie	Na het ontbijt
2. Ga met de zitting en ventel wat er aan de hand is. (het.....)	Na het middageten
3. Neem de volgende stap en terug te komen. Gaaf de route door aan de groep omringel de de zitting.	Na het avondeten
4. Wat staat je vertelovereenkomst (het.....)	
5. Verwijf relevante situaties	

Opdring 104 Pagina 11 10/18

trajectum

EHK en privacyregels

- Denk aan de privacy van de cliënt
- Geen namen of adressen op de kaart zetten
- Maak de cliënt duidelijk dat de kaart persoonlijk is
- Bij voorkeur geen telefoonnummers vermelden
- Bij het produceren van de kaart met bovenstaande gegevens rekening houden (contacten alleen via therapeuten)

Opdring 104 Pagina 11 10/18

trajectum

EHK (Achterkant)

1. Zeg dat je boos bent!
2. Probeer rustig te blijven!
3. Vertel wat je boos maakt!
4. Let op de reactie van de ander!
5. Laat elkaar uitpraten!

Bovenstaande instructies zijn afhankelijk van de training sociale vaardigheden

Opdring 104 Pagina 11 10/18

trajectum

Pauze

Opdring 104 Pagina 11 10/18

trajectum

Oefening

Maak een eigen EHK

Opdring 104 Pagina 11 10/18

trajectum

Trainerkwaliteiten

- **Kennis:**
het wat en waarom
- **Inzicht**
kunnen uitleggen, gebruiken, analyseren, concluderen, beoordelen, toepassen
- **Vaardigheden**
het hoe, kunnen
- **Houding /gedrag**
bereid zijn om, aanvaarden, accepteren, willen

Opdring 104 Pagina 11 10/18

trajectum

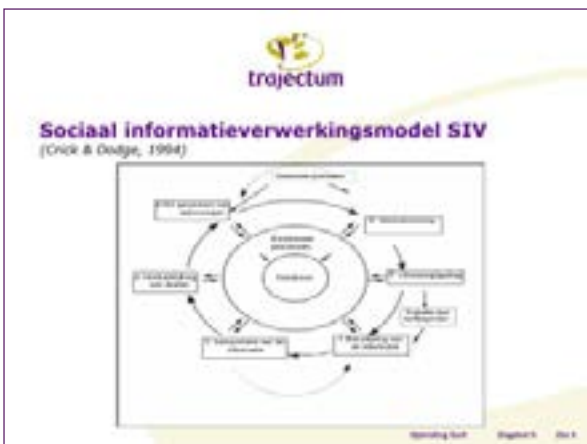
Programma dagdeel 6

1. Welkom
 - Terugblik op vorige bijeenkomst
 - Toelichting programma dagdeel 6
2. Gedrag
3. Interventie GoA:
 - 'In 6 stappen naar de gewenste oplossing'

Pauze

4. Trainerkwaliteiten (leerstijlen Kolb)
5. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken

Spinning full Pagina 5 van 8

trajectum

De 5 G's

G...	G...	G...	G...	G...

Spinning full Pagina 7 van 8

- trajectum
- ### Cognitieve gedragstherapie
- Beïnvloeding dynamische criminogene factoren
 - Centraal staat: de emotie 'woede' komt voort uit de betekenis die de persoon aan een gebeurtenis geeft
 - Cognitieve gedragstherapie bij agressief gedrag grijpt hierop in
 - Maar... ook belangrijk om aandacht te hebben voor de emotionele processen (arousal herkenning en -reductie) en de gedragsmatige component (vergroten zelfcontrole en aanleren alternatieve technieken)
- Spinning full Pagina 9 van 8

trajectum

Programmadoelen GoA

1. Cliënt kent en erkent eigen agressief gedrag
2. Cliënt kent de eigen interne en externe risicofactoren voor agressief gedrag
3. Cliënt kent de eigen signalen (gedachten, gevoelens, arousal) van dreigend agressief gedrag
4. Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken
5. Cliënt geeft de voorkeur aan alternatieve technieken (asseratieve en sociale vaardigheden) boven gebruik van agressief gedrag
6. Cliënt verbetert zijn asseratieve en sociale vaardigheden

Opleiding Grijp op Agressie Pagina 11 113

trajectum

In 6 stappen naar... de gewenste oplossing

1. Gebeurtenis inbrengen door cliënten (exploratie)
2. Alle gebeurtenissen opschrijven en turven (sharing)
3. Een gebeurtenis onderzoeken en naspelen (modellen)
4. Vragen naar een alternatief
5. Enkele alternatieven naspelen en geschikte oplossing bespreken
6. Eventuele afspraken maken

Opleiding Grijp op Agressie Pagina 11 113

trajectum

Oefening rollenspel

Met behulp van een filmscène (DVD)

Opleiding Grijp op Agressie Pagina 11 113

trajectum

Filmscène 'Het eetmoment'

Stap 1: gebeurtenis inbrengen (exploratie) Stap 2: alle gebeurtenissen opschrijven en turven (sharing) Stap 3: een gebeurtenis onderzoeken en naspelen (modellen)	→ Film
Stap 4: vragen naar een alternatief Stap 5: enkele alternatieven naspelen en geschikte oplossing bespreken Stap 6: eventuele afspraken maken	→ Opdracht

Opleiding Grijp op Agressie Pagina 11 113

trajectum

Pauze

Opleiding Grijp op Agressie Pagina 11 113

trajectum

Trainerkwaliteiten (1)

Leerstijlen van Kolb

- Doener
- Denker
- Pragmaticus
- Dromer

Opleiding Grijp op Agressie Pagina 11 113

Trainerkwaliteiten (2)

Opdracht: bespreken van uitkomsten van leerstijfentest

- Herken je jezelf in de uitkomsten? Op welke punten wel en niet?
- Wat heb je over jezelf geleerd door het maken van de test?
- Wat zijn je sterke kanten en hoe zet je die in als trainer?
- Wat zijn je minder sterke kanten, wat betekent dat voor jou als trainer?

Samenvatting 2018 Pagina 114 van 114

Trainerkwaliteiten (3)

- **Kennis:** het wat en waarom
- **Inzicht:** kunnen uitleggen, gebruiken, analyseren, concluderen, beoordelen, toepassen
- **Vaardigheden:** het hoe, kunnen
- **Houding/gedrag:** bereid zijn om, aanvaarden, accepteren, willen

Samenvatting 2018 Pagina 114 van 114

Trainerkwaliteiten (4)

Zelfbewustzijn

- Daadkrachtig
- Deskundig overkomen
- Besluitvaardig reageren
- Gevoel voor humor
- Toewijding aan het vak
- Vermogen te reflecteren op eigen gedrag en oplossingen in zichzelf te zoeken

Samenvatting 2018 Pagina 114 van 114

Trainerkwaliteiten (5)

Zelfregulatie

- Emotioneel uitgebalanceerd reageren op lastige situaties
- Flexibel omgaan met reacties
- Aanpassings- en improvisatievermogen
- Duidelijke structuur aanbrengen in lessen en opdrachten
- Zelfcontrole
- In staat te werken vanuit de leerdoelen van de training

Samenvatting 2018 Pagina 114 van 114

Trainerkwaliteiten (6)

Motiverend

- Interactieve en creatieve benadering binnen het kader van de training
- Na tegenslagen oplossingsgericht handelen
- Praktijkvoorbeelden en -koppelingen effectief en ondersteunend inzetten
- Deelnemers motiveren

Samenvatting 2018 Pagina 114 van 114

Trainerkwaliteiten (7)

Empathie

- Zorgzame aandacht voor de deelnemers
- Deelnemers aanspreken op hun vaardigheden
- Uitdagen en aanmoedigen
- Toewijding in andermans inbreng

Samenvatting 2018 Pagina 114 van 114

Trainerkwaliteiten (8)

Sociale vaardigheden

- Kunnen omgaan met groepen
- Faciliteren van een veilige leeromgeving binnen de groep
- Bewegen tot actieve participatie (binnen de mogelijkheden van onze doelgroep)
- In staat zijn eerst te horen en dan pas gehoord te willen worden
- Effectief omgaan met weerstand

Opdring 8a1 Pagina 115 115 18

Trainerkwaliteiten (9)

Omgaan met lastige situaties

- "Ruis" aanpakken
- Klagers/criticasters benaderen:
 - Oogcontact
 - Oogcontact houden en checken vraag
 - Feedback geven
 - Voorstel
 - Akkoord vragen
 - Herhalen

Opdring 8a1 Pagina 115 115 18

Trainerkwaliteiten (10)

Non-verbale signalen van weerstand herkennen

- Feedback geven:
 - Ik zie...
 - Ik denk/heb het gevoel...
 - Kloopt dat?
- Op gelijk niveau
- Kort en eenvoudig
- Steunend en toch confronterend
- Zonder interpretatie van achterliggende redenen

Opdring 8a1 Pagina 115 115 18

Trainerkwaliteiten (11)

Feedback geven

1. Wees duidelijk door details te noemen van het gedrag en het gevolg hiervan
2. Richt je op het gedrag niet op de persoon
3. Suggesteer duidelijke alternatieven
4. Controleer of de ontvanger het begrepen heeft
5. Geef feedback direct
6. Gebruik vragen om feiten vast te stellen
7. Geef positieve tegenover negatieve elementen

Opdring 8a1 Pagina 115 115 18

Trainerkwaliteiten (12)

Feedback ontvangen

- Luister goed naar de feedback
- Vraag om specifieke voorbeelden
- Ga niet in de verdediging, reageer positief
- Negeer feedback niet, doe er wat meer
- Bedank de gever van de feedback voor het geven

Opdring 8a1 Pagina 115 115 18

Afsluiting en evaluatie

Opdring 8a1 Pagina 115 115 18

trajectum

Programma dagdeel 7

1. Welkom
 - Terugblik op vorige bijeenkomst
 - Toelichting programma dagdeel 7
2. Zelfmanagement
3. Oefening delictscenario
4. Toelichting evaluatieformulieren en -instrumenten
5. Pauze
6. Trainerkwaliteiten feedback
7. Omgaan met groepsdynamiek
8. Afsluiting: samenvatting, evaluatie en afspraken

Spanning 1/11 Pagina 1 van 1

trajectum

Sociaal informatieverwerkingsmodel SIV (Crick & Dodge, 1994)

Spanning 1/11 Pagina 1 van 1

trajectum

De 5 G's

G_	G_	G_	G_	G_

Spanning 1/11 Pagina 1 van 1

trajectum

Cognitieve processen + G (Gevoelens)

Oefening
 ↓
 Betekenisgeving
 ↓
 Waarde
 ↓
 Psychofysiologische spanning (LSD/SRE) +
 Mate van zelfcontrole +
 Normen en waarden +
 Sociale kennis +
 Attitude
 ↓
 Agressief gedrag

Spanning 1/11 Pagina 1 van 1

trajectum

Inventies binnen GoA om doelen te bereiken:

Clíent beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken → leren toepassen van zelfmanagementvaardigheden: zelfcontrole, zelfmonitoring en zelfbeloning

Spanning 1/11 Pagina 1 van 1

trajectum

Programmadoelen GoA

1. Cliënt kent en erkent eigen agressief gedrag
2. Cliënt kent de eigen interne en externe risicofactoren voor agressief gedrag
3. Cliënt kent de eigen signalen (gedachten, gevoelens, arousal) van dreigend agressief gedrag
4. Cliënt beheerst technieken om de aanloop tot agressief gedrag te doorbreken
5. Cliënt geeft de voorkeur aan alternatieve technieken (assertieve en sociale vaardigheden) boven gebruik van agressief gedrag
6. Cliënt verbetert zijn assertieve en sociale vaardigheden

Opleiding Grip Pagina 7 10 x 17

trajectum

Delictscenario

Oefening...

Opleiding Grip Pagina 7 10 x 17

trajectum

Evaluatieformulieren en meetinstrumenten

- BSE: Beoordelingslijst Inzet voor de Behandeling (BME Bijlage 3)
- Evaluatielijst trainers GoA (BME Bijlage 5)
- Monitoringslijst voor opleiders en trainers GoA (BME Bijlage 6)
- Evaluatieformulier modules deelnemers GoA (BME Bijlage 8)

Opleiding Grip Pagina 7 10 x 17

trajectum

Pauze

Opleiding Grip Pagina 7 10 x 17

trajectum

Oefening

Feedback geven op de gewenste trainers kwaliteiten

"In 5 stappen naar de gewenste oplossing"

1. Gebeurtenis inbrengen door cliënten (exploratie)
2. Alle gebeurtenissen opschrijven en turven (sharing)
3. Een gebeurtenis onderzoeken en naspelen (modelen)
4. Vragen naar een alternatief
5. Enkele alternatieven naspelen en geschikte oplossing bespreken
6. Eventuele afspraken maken

Opleiding Grip Pagina 7 10 x 17

trajectum

De Roos van Leary

Binnen - Tegen

Aanvallend gedrag: iemand neemt de leiding en wordt tegen

Binnen - Samen

Leidingnemen gedrag: iemand neemt de leiding en wil ook samenwerken

Binnen

Tegen

Samen

Binnen - Tegen

Verdedigend gedrag: iemand die ingeroept en niet geen leiding neemt

Binnen

Tegen

Samen

Binnen - Samen

Hulpvraagd gedrag: iemand die tegengaat en geen leiding neemt, maar wel wil samenwerken

Opleiding Grip Pagina 7 10 x 17

trajectum

Afsluiting en evaluatie

Huiswerkopdracht:
Vorm een tweetal en kies een oefening die je voorbereidt voor dagdeel 8

Opleiding Grip op Agressie Pagina 118

